

Μεταπτυχιακό στη Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία – Εξ Αποστάσεως

Η ΠΡΟΣΛΗΨΗ ΤΩΝ ΔΙΚΟΙΝΟΤΙΚΩΝ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΩΝ ΤΟΥ 1963-1964 ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΘΗΝΑΪΚΟ ΤΥΠΟ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ

Διατριβή η οποία υποβλήθηκε προς απόκτηση εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στη Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις.

ΣΤΑΛΙΑ ΕΛΕΝΗ

ΙΟΥΝΙΟΣ/2021

Περιεχόμενα

Ο ΑΘΗΝΑΪΚΟΣ ΤΥΠΟΣ ΣΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 1960 3

ΕΙΣΑΓΩΓΗ-ΤΑ «ΔΕΚΑΤΡΙΑ ΣΗΜΕΙΑ» ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗΣ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ 6

ΕΝΑΡΞΗ ΔΙΚΟΙΝΟΤΙΚΩΝ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΩΝ 9

ΠΕΝΤΑΜΕΡΗΣ ΔΙΑΣΚΕΨΗ ΛΟΝΔΙΝΟΥ-ΣΥΝΟΜΙΛΙΕΣ ΜΠΩΛ-ΜΑΚΑΡΙΟΥ-ΜΟΝΗ ΓΑΛΑΚΤΟΤΡΟΦΟΥΣΑΣ-ΜΑΧΕΣ ΤΗΣ ΛΕΜΕΣΟΥ 17

ΜΑΧΕΣ ΛΕΜΕΣΟΥ 23

ΨΗΦΙΣΜΑ 186/1964 ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΤΟΥ ΟΗΕ 25

ΜΑΧΕΣ ΣΤΟ ΚΤΗΜΑ ΤΗΣ ΠΑΦΟΥ 7-11/03/64 29

ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΠΡΟΚΛΗΣΕΩΝ ΣΥΝΕΧΕΙΑ-ΜΑΧΗ ΣΤΑ ΚΑΖΙΒΕΡΑ ΚΑΙ ΣΤΟ ΚΑΛΟ ΧΩΡΙΟ 33

ΕΠΕΙΣΟΔΙΑ ΣΤΗ ΛΕΥΚΩΣΙΑ 35

ΜΑΧΕΣ ΣΤΟΝ ΑΓΙΟ ΙΛΑΡΙΩΝΑ 38

ΦΟΝΟΣ ΔΥΟ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΟΔΗΓΟΥ ΤΟΥΣ 42

ΒΟΜΒΑΡΔΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΤΗΛΛΥΡΙΑΣ 45

ΟΙ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ ΓΙΑ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΣΤΗΝ ΤΗΛΛΥΡΙΑ 48

ΤΗΛΛΥΡΙΑ 9/08/64 50

ΤΗΛΛΥΡΙΑ 11/8 52

ΕΠΙΛΟΓΟΣ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 54

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ..... **Error! Bookmark not defined.**

Ο ΑΘΗΝΑΪΚΟΣ ΤΥΠΟΣ ΣΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 1960

Είναι ευνόητο, πως ο Τύπος μια εποχής δεν είναι αποκομμένος από την ιστορία αυτής. Ο Τύπος διηγείται και καταγράφει πολλές πραγματικές ιστορίες αλλά όχι την πραγματική ιστορία. Μέσα όμως από τις αφηγήσεις και τον τρόπο καταγραφής των γεγονότων, η ιστορία αναπλάθεται και ανασυντίθεται, βοηθώντας τον ιστορικό μέσα από τη συστηματική μελέτη του Τύπου και συνεκτιμώντας τις εκάστοτε κοινωνικές, οικονομικές, πολιτισμικές και πολιτικές συνθήκες, σταθερές ή μεταβαλλόμενες, τη γλώσσα που χρησιμοποιείται και που είναι έκδηλη στο λόγο του καθώς και την ιστορική πορεία του, να κατανοήσει ευκολότερα τους μηχανισμούς σύνθεσης και αποτύπωσης της ιστορίας, όπως αυτή εκλαμβάνεται ή πρέπει να εκληφθεί τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο ή εντός ενός συγκεκριμένου πολιτικού πλαισίου.[1]

Όσον αφορά στον αθηναϊκό Τύπο, αυτός στη δεκαετία του 1960 κυριαρχεί, μαζικοποιείται και δίνει τον τόνο των εξελίξεων τόσο στο κέντρο όσο και στην περιφέρεια. Η Αθήνα δίνει πια τον πολιτικό χαρακτήρα σε ολόκληρη τη χώρα. Αυτό συνάγεται και από την άνοδο της κυκλοφορίας των ημερήσιων αθηναϊκών εφημερίδων κατά την προαναφερθείσα δεκαετία, η οποία από το 1960 μέχρι το 1967 σημειώνει αύξηση της τάξης του 175%.[2] Φυσικά η άνοδος οφείλεται και στα σημαντικά πολιτικά γεγονότα που λαμβάνουν χώρα κατά την περίοδο 1963-1967, όπως είναι η δολοφονία του βουλευτή της ΕΔΑ Γρηγόρη Λαμπράκη (1912-1963), η διαφωνία του Καραμανλή με τα Ανάκτορα και η παραίτησή του, οι δύο διαδοχικές εκλογικές αναμετρήσεις (3 Νοεμβρίου 1963, 16 Φεβρουαρίου 1964) και το κυπριακό ζήτημα με την έναρξη των δικοινοτικών ταραχών που κατέληξε στους βομβαρδισμούς της Τηλλυρίας και στα «Σχέδια Άτσεσον» (Δεκέμβριος 1963-Αύγουστος 1964).[3]

Συνεπαγωγικά, στη δεκαετία του 1960, αλλάζουν τα μεγέθη της επικοινωνίας καθώς πολιτικά αυξάνεται ο βαθμός επιρροής των εφημερίδων στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης, ισχυροποιείται η διαμόρφωση της πολιτικής ατζέντας στη δημόσια σφαίρα

---

[1]Δέσποινα Παπαδημητρίου, Ο αθηναϊκός τύπος στον 20ο αιώνα: Συνέχειες και νέες τάσεις, 1922-1974 στο: Λουκία Δρούλια (επιμ.), *Ο ελληνικός τύπος 1874 έως σήμερα. Ιστορικές και θεωρητικές προσεγγίσεις*, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών (Ε.Ι.Ε.).Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών, Αθήνα 2005, σ. 71.
[2]Διαμαντής Μπασαντής, *Ο ημερήσιος τύπος από τον 18ο στον 21ο αιώνα*, Οδυσσέας, Αθήνα 2002, σ. 97-98.
[3]Δημήτρης Κ. Ψυχογιός, *Τα έντυπα Μέσα Επικοινωνίας: Από τον πηλό στο δίκτυο*, Καστανιώτη, Αθήνα 2003, σ. 390.

στη βάση της γραμμής που πρεσβεύουν τα ΜΜΕ, ενώ ταυτόχρονα μεγεθύνεται η πολιτική πίεση που μπορεί να ασκηθεί από τις εφημερίδες στις κυβερνήσεις.[4]

Στην παρούσα εργασία, η έρευνα στηρίχθηκε στην άντληση και επεξεργασία υλικού από τρεις εφημερίδες, έκαστη ανήκουσα σε συγκεκριμένο πολιτικό χώρο, ούτως ώστε κάθε γεγονός να παρουσιάζεται και από την οπτική γωνία της δεξιάς και του κέντρου και της αριστεράς.

Η εφημερίδα *Ελευθερία* (1944), με εκδότη και διευθυντή τον Πάνο Κόκκα (1919-1974), αναδεικνύεται καθ' όλη τη μεταπολεμική περίοδο στο μαχητικότερο δημοσιογραφικό βήμα του Κέντρου και στον πλέον σταθερό εκφραστή του χώρου αυτού, ακόμα κι όταν εκείνος, στη δεκαετία του 1950, δοκιμαζόταν από διασπάσεις, εναλλαγές σχημάτων και συγκρούσεις. Η εφημερίδα στόχευε στην ανάδειξη της ιδεολογικής ταυτότητας του προοδευτικού «αστικού» χώρου και στην αναγκαία συνένωση των κατακερματισμένων δυνάμεών του.[5]

Η εφημερίδα *Αυγή*, ξεκίνησε τη θητεία της ως *Εβδομαδιαία Δημοκρατική Εφημερίδα του Λαού* τον Αύγουστο του 1952, αλλά τον Οκτώβριο της ίδιας χρονιάς γίνεται καθημερινή εφημερίδα λόγω των επερχόμενων εκλογών (Νοέμβριος 1952) θέλοντας να ενισχύσει την παράταξη: Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά (ΕΔΑ). Πρώτος διευθυντής της εφημερίδας ήταν ο Βασίλης Ευφραιμίδης (1915-2000), ενώ ακολούθησαν οι Μανώλης Γλέζος (1922-1920), Λεωνίδας Κύρκος (1924-2011) και – τη χρονιά που αφορά η εργασία- ο Πότης Παρασκευόπουλος (1924-1996). Η εφημερίδα αποτελούσε ουσιαστικά το μόνο όργανο έκφρασης της Αριστεράς, αφού τόσο ο *Ανεξάρτητος Τύπος* (158-1962) όσο και ο *Ελεύθερος Τύπος* (1963) αλλά και η *Δημοκρατική Αλλαγή* (1964-1967) ποτέ δεν εδραιώθηκαν και δεν απέκτησαν το κύρος και την εμβέλειά της.[6]

Η εφημερίδα *Καθημερινή*, κυκλοφόρησε στις 15 Σεπτεμβρίου 1919 από τον Γεώργιο Α. Βλάχο (1886-1951), που παρέμεινε διευθυντής της μέχρι το θάνατό του το 1951. Μετά τον θάνατό του, την ιδιοκτησία, την ευθύνη της έκδοσης και εν μέρει την ευθύνη της διεύθυνσης της *Καθημερινής*, ανέλαβε η κόρη του, Ελένη Βλάχου (1911-1995), κρατώντας και τη στήλη *Επίκαιρα* (χρονογράφημα) την οποία υπέγραφε επί

[4] Μπασαντής, ό.π., σ. 95-96
[5] Χρήστος Χρηστίδης, Ανένδοτος αγώνας: η αιχμή του δόρατος-Παρατηρήσεις για τη θεματολογία της *Ελευθερίας*, 1961-1963, στο: Άλκης Ρήγος, Σεραφείμ Ι. Σεφεριάδης, Ευάνθης Χατζηβασιλείου (επιμ.*), Η «σύντομη» δεκαετία του ΄60, θεσμικό πλαίσιο, κομματικές στρατηγικές, κοινωνικές συγκρούσεις, πολιτισμικές διεργασίες*, Καστανιώτη, Αθήνα 2008, σ. 165.
[6] Ψυχογιός, ό.π., σ. 459-460.

πενήντα σχεδόν χρόνια ως «Ε». Δημοσιογραφικό όργανο της αντιβενιζελικής παράταξης κατά τον Μεσοπόλεμο, αποτελούσε πάντα το έγκυρο φύλλο του συντηρητικού χώρου.[7]

[7] Ψυχογιός, ό.π., σ. 484-485 · Τάκης Δ. Ψαράκης, Εφημερίδες και Δημοσιογράφοι: *Η «μικρή ιστορία» των εφημερίδων της Αθήνας, της Θεσσαλονίκης και της Λευκωσίας*, Νέα Σύνορα-Α. Α. Λιβάνη, Αθήνα 1993, σ. 141-142.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ-ΤΑ «ΔΕΚΑΤΡΙΑ ΣΗΜΕΙΑ» ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗΣ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ

Η Κυπριακή Δημοκρατία, δημιουργηθείσα ως ανεξάρτητο ενιαίο κράτος και τυπικά στις 16 Αυγούστου 1960, επιβίωσε λίγο περισσότερο από τρία έτη. Τόσο η ελληνοκυπριακή ηγεσία όσο και οι νεότερης γενιάς Τουρκοκύπριοι πολιτικοί, αντιμετώπισαν τις συμφωνίες της Ζυρίχης και του Λονδίνου του 1959, ως προσωρινή διευθέτηση. Τρία χρόνια περίπου μετά το «Νενικήκαμεν!» του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου (1913-1977), το περίτεχνο σύστημα συνεταιριστικής νομής της εξουσίας, το οποίο κατοχύρωνε το κυπριακό σύνταγμα του 1960, παρέλυσε.[8] Αφορμή αυτού, υπήρξε η πρόνοια του Συντάγματος περί ύπαρξης χωριστών δήμων[9], τους οποίους είχαν δικαίωμα να συστήσουν οι δύο εθνοτικές κοινότητες. Ο Μακάριος έχοντας αρχικά δώσει τη συγκατάθεσή του για την αντίστοιχη συνταγματική πρόβλεψη, εκ των υστέρων αρνήθηκε την εφαρμογή της, κατανοώντας το αδιέξοδο στο οποίο αυτή οδηγούσε. Η αντίδραση της τουρκοκυπριακής ηγεσίας υπήρξε η ακινητοποίηση των μηχανισμών είσπραξης δημοσίων εσόδων.[10]

Φτάνοντας στις 30 Νοέμβριου του 1963, ο Μακάριος επιδίδει στον Αντιπρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας, Φαζίλ Κιουτσούκ (1906-1984), μακροσκελές υπόμνημα, καλώντας την Τουρκοκυπριακή ηγεσία σε διαπραγματεύσεις για την τροποποίηση δεκατριών σημείων του Συντάγματος. Αντίγραφο του υπομνήματος επεδόθη την ίδια ημέρα και στους εκπροσώπους των τριών Εγγυητριών Δυνάμεων στην Κύπρο, ήτοι στις Αγγλία, Τουρκία και Ελλάδα, με την παρατήρηση ότι η Κυπριακή Κυβέρνηση θεωρεί το θέμα της τροποποίησης του Συντάγματος, αμιγώς εσωτερικό θέμα της χώρας και επομένως δεν αναγνωρίζει σε κανέναν το δικαίωμα ανάμιξης ή επέμβασης στο ζήτημα αυτό.[11]

Ενόσω στην Κύπρο γινόταν η προσπάθεια τροποποίησης του Κυπριακού Συντάγματος, στην Ελλάδα η εσωτερική πολιτική κατάσταση ήταν ασταθής. Επί δύο περίπου έτη μετά τις εκλογές «βίας και νοθείας» της 29ης Οκτωβρίου 1961, η αντιπολίτευση του κέντρου, συσπειρωμένη γύρω από τους Γεώργιο Παπανδρέου (1888-1968) και Σοφοκλή Βενιζέλο (1894-1964) με το κόμμα της Ένωσης Κέντρου

---

[8]Ιωάννης Δ. Στεφανίδης, *Εν ονόματι του έθνους. Πολιτική κουλτούρα, αλυτρωτισμός και αντιαμερικανισμός στην Ελλάδα, 1945-1967*, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη 2010, σ. 243.
[9]Για το ζήτημα των χωριστών δήμων αναλυτικά Βλ. Νταϊάνα Μαρκίδη, *Κύπρος, 1957-1963*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2009.
[10]Κώστας Χατζηαντωνίου, *Κύπρος 1954-1974. Από το έπος στην τραγωδία*, Ιωλκός, Αθήνα 2007, σ. 106-107.
[11]Νίκος Κρανιδιώτης, *Ανοχύρωτη πολιτεία, Κύπρος 1960-1974*, Τόμος Α΄, Εστία, Αθήνα 2008, σ. 83.

(ΕΚ), διεξήγαγε «Ανένδοτο Αγώνα» εναντίον της τέταρτης κατά σειρά δεξιάς κυβέρνησης του Κωνσταντίνου Καραμανλή (1907-1998) με το κόμμα της Εθνικής Ριζοσπαστικής Ένωσης (ΕΡΕ).[12] Η παραίτηση του τελευταίου στις 11 Ιούνιου του 1963 εγκαινίασε μία εποχή αβεβαιότητας που είχε ως αποτέλεσμα τη διεξαγωγή δύο διαδοχικών εκλογικών αναμετρήσεων, την 3η Νοεμβρίου 1963 και την 16η Φεβρουαρίου 1964, με αποτέλεσμα να ανέλθει στην εξουσία η Ένωση Κέντρου, ενώ στο μεσοδιάστημα μεταξύ των δύο εκλογικών αναμετρήσεων στην εξουσία ήταν υπηρεσιακή κυβέρνηση (ορκίστηκε στις 31 Δεκεμβρίου 1963) αρμόδια για την οργάνωση των δεύτερων εκλογών, υπό την προεδρία του Ιωάννη Παρασκευόπουλου (1900-1984), υποδιοικητή της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος.[13]

Αντίστοιχη πολιτική αστάθεια επικρατούσε και στην Τουρκία, καθώς από το στρατιωτικό πραξικόπημα της 27ης Μαΐου 1960, κατά το οποίο οι πρωτεργάτες των Συμφωνιών της Ζυρίχης και του Λονδίνου, Αντνάν Μεντερές (1899-1961) και Φατίν Ρουστού Ζορλού (1910-1961) εκτελέστηκαν, ακολούθησαν διαδοχικές κυβερνήσεις συνασπισμού υπό τον Ισμέτ Ινονού (1884-1973), με την τελευταία να δημιουργείται στις 2 Δεκεμβρίου 1963 (συνασπισμός Ρεπουμπλικανικού Λαϊκού Κόμματος και Ανεξάρτητων) και τον Ινονού να έχει να αντιμετωπίσει κοινωνικές και οικονομικές δυσχέρειες εξαιτίας των χρεών που είχε αφήσει η κυβέρνηση Μεντερές.[14]

Παρ' όλα αυτά, η αντίδραση της Άγκυρας στην προσπάθεια τροποποίησης του Κυπριακού Συντάγματος υπήρξε αποφασιστική, αφού πριν ακόμα λάβουν θέση επί του μνημονίου οι Τουρκοκύπριοι, το απέρριψε ως «εντελώς απαράδεκτο» μέσω του Τούρκου Υπουργού Εξωτερικών Feridun Cemal Erkin (1899-1980) στις 6 Δεκεμβρίου 1963[15], ενώ λίγες ημέρες αργότερα στις 16 Δεκεμβρίου ο Τούρκος πρεσβευτής της Λευκωσίας Μαζχάρ Οζκόλ (1912-1984) επέδωσε στον Μακάριο ταυτόσημη ρηματική διακοίνωση, ρίχνοντας την αποκλειστική ευθύνη στους Έλληνες της Κύπρου και απειλώντας με επέμβαση σε περίπτωση μονομερούς τροποποίησης

[12]Ιωάννης Δ. Στεφανίδης, «Ο αλυτρωτισμός στη δεκαετία του 1960- Η περίπτωση της κινητοποίησης για το Κυπριακό ζήτημα, στο: Άλκης Ρήγος, Σεραφείμ Ι. Σεφεριάδης, Ευάνθης Χατζηβασιλείου (επιμ.*), Η «σύντομη» δεκαετία του ΄60, θεσμικό πλαίσιο, κομματικές στρατηγικές, κοινωνικές συγκρούσεις, πολιτισμικές διεργασίες*, Καστανιώτη, Αθήνα 2008, σ. 285.
[13]Jean Meynaud, *Πολιτικές δυνάμεις στην Ελλάδα*, Μπάϋρον, Αθήνα 1966, σ. 120.
[14]Παύλος Ν. Τζερμιάς, *Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας*, Τόμος Α΄, Libro, Αθήνα 2001, σ. 492-498.
[15]Άγγελος Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, Πατάκης, Αθήνα 2015, σ. 153.

του Κυπριακού Συντάγματος. Ο Μακάριος επέστρεψε τη διακοίνωση ως απαράδεκτη επέμβαση στα εσωτερικά ζητήματα της Κύπρου.[16]

Παράλληλα, στην Ελλάδα, η κυβέρνηση Παπανδρέου δεν έχει ακόμα λάβει ψήφο εμπιστοσύνης, βρίσκεται αντιμέτωπη με μια σοβαρή εθνική κρίση και καλείται να δίνει διπλωματικές μάχες. Στις 19 Δεκεμβρίου 1963, στο Παρίσι, γίνεται στο πλαίσιο των συνθηκών της Ζυρίχης-Λονδίνου και μετά τη διάσκεψη του ΝΑΤΟ, συνάντηση των Υπουργών Εξωτερικών Τουρκίας, Ελλάδας και Κύπρου, C. Erkin, Σοφ. Βενιζέλου και Σπ. Κυπριανού αντίστοιχα.[17] Ο Σοφ. Βενιζέλος είχε αντιμετωπίσει με δυσφορία την πρωτοβουλία του Μακάριου για τροποποίηση του Συντάγματος, ενώ μετά τη διαβεβαίωση του Υπουργού Εξωτερικών της Βρετανίας του Foreign Office ότι δεν είχε συγκατατεθεί στην υποβολή προτάσεων τροποποίησης του Κυπριακού Συντάγματος, ο Σ. Βενιζέλος δεν εμπιστευόταν την Κυπριακή Κυβέρνηση παρότι ο Σπ. Κυπριανού τον διαβεβαίωνε για το αντίθετο.

Ο Γ. Παπανδρέου, ο οποίος προγραμμάτιζε νέες εκλογές στις αρχές του 1964 με πρόθεση να αποκτήσει σαφή κοινοβουλευτική πλειοψηφία και παρ' όλο που ήταν ο αρχηγός της ΕΚ, ευθυγραμμίστηκε με την πολιτική του Σοφ. Βενιζέλου, που ουσιαστικά ήταν πολιτική ευθυγράμμισης με τη Βρετανία και συνεννόησης με την Τουρκία, γιατί αφενός έπρεπε να λαμβάνει σοβαρά υπόψη του τις απόψεις του παραδοσιακού ανταγωνιστή του για την ηγεσία του κεντρώου χώρου, ο οποίος ήταν και φίλα προσκείμενος στα ανάκτορα και συντηρητικός, αφετέρου φοβόταν ενδεχόμενες αποσταθεροποιητικές επιπτώσεις στην Ελλάδα πριν τις δεύτερες εκλογές.[18]

Στη συνάντηση στο Παρίσι αποφασίστηκε να δοθεί προτεραιότητα στις ελληνοτουρκικές σχέσεις και να γίνει προσπάθεια από κοινού να ασκηθούν πιέσεις στις δύο κοινότητες προκειμένου να διαπραγματευτούν εντός του πλαισίου του ισχύοντος συντάγματος. Από τη συνάντηση ο Σοφ. Βενιζέλος φεύγει ευχαριστημένος και αισιόδοξος, ενώ αντίθετα ο Σπ. Κυπριανού δηλώνει ότι δεν κατέστη σαφές το είδος των εισηγήσεων στις οποίες θα προβεί η Τουρκική κυβέρνηση.[19]

---

[16]Τζερμιάς, ό. π., σ. 492-498.
[17]Σπύρος Λιναρδάτος, *Από τον εμφύλιο στη χούντα 1961-1964*, τόμος Δ΄, Παπαζήση, Αθήνα 1986, σ. 359-360.
[18]Σωτήρης Ριζάς, *Ένωση, διχοτόμηση, ανεξαρτησία. Οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Βρετανία στην αναζήτηση λύσης για το κυπριακό, 1963-1967*, Βιβλιόραμα, Αθήνα 2000, σ. 36-37.
[19] Λιναρδάτος, ό. π., σ. 360.

ΕΝΑΡΞΗ ΔΙΚΟΙΝΟΤΙΚΩΝ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΩΝ

Η κατάσταση αλλάζει άρδην όμως τη νύχτα της 20ης προς 21η Δεκεμβρίου του 1963 με την έναρξη της ένοπλης δικοινοτικής σύγκρουσης, η οποία θα οδηγήσει σε γενικότερη σύρραξη, θα συνιστά τούδε και στο εξής απειλή για άμεση επέμβαση της Τουρκίας στην Κύπρο ενώ θα γίνει και η απαρχή του διαμελισμού της. [20]

Ξημερώματα της 21ης Δεκεμβρίου, στις παρυφές της ελληνικής συνοικίας της παλιάς Λευκωσίας, κοντά στο αθλητικό σωματείο «Ολυμπιακός», μία αστυνομική περίπολος, προσπάθησε να κάνει έλεγχο ταυτοτήτων σε μια ομάδα Τούρκων της Κύπρου οι οποίοι επέβαιναν σε ένα ή κατά άλλους σε δύο αυτοκίνητα. Οι Τουρκοκύπριοι, ανάμεσα τους και μια γυναίκα ιερόδουλη, αρνήθηκαν να δεχτούν τον έλεγχο, ο οποίος είχε ενταθεί λόγω των πληροφοριών που είχε η κυπριακή κυβέρνηση περί μεταφοράς όπλων. Οι Τουρκοκύπριοι αρνήθηκαν τον έλεγχο και προκάλεσαν επεισόδιο και προς βοήθειά τους έτρεξαν και άλλοι ομοεθνείς τους, ενώ από τους πυροβολισμούς που ακολούθησαν τραυματίστηκε ένας αστυνομικός. Ακολούθως, οι αστυνομικοί απάντησαν και από τα πυρά τους σκοτώθηκαν η γυναικά ιερόδουλη και ένας Τουρκοκύπριος. Έχει ειπωθεί ότι ο Ελληνοκύπριος που πυροβόλησε ήταν ο Γεώργιος Ζαχαρίου. Η άποψη των Τουρκοκυπρίων για το γεγονός είναι ότι η γυναίκα αρνήθηκε τον σωματικό έλεγχο και όχι τον έλεγχο της ταυτότητας, καθώς επίσης ότι οι Έλληνες της Κύπρου άνοιξαν πρώτοι πυρ.[21] *«Εφονεύθη μια πόρνη και κατέρρευσεν εν κράτος»* θα γράψει λίγα χρόνια αργότερα η εφημερίδα *Πατρίς*, σχολιάζοντας το γεγονός και την τροπή που πήραν τα πράγματα έκτοτε.[22]

Την επόμενη μέρα οι αθηναϊκές εφημερίδες, περιγράφουν τα γεγονότα που συνέβησαν στη Λευκωσία, σχολιάζοντας πως την ευθύνη για τις «αιματηρές συγκρούσεις» φέρουν οι Τούρκοι, οι οποίοι μέσω της προκλητικής στάσεώς τους των τελευταίων ημερών οδήγησαν στη διατάραξη της ηρεμίας στην περιοχή, ενώ σύμφωνα με την εφημερίδα *Ελευθερία*, η εκρηκτική κατάσταση που δημιουργήθηκε στην Κύπρο, ήταν αναμενόμενη, καθώς η αρθρογραφία του τουρκικού τύπου, απειλούσε την ελληνοκυπριακή κοινότητα εξαιτίας της υποβολής προτάσεων για τροποποίηση του Συντάγματος από τον Μακάριο. Η εφημερίδα παρουσιάζει και την άποψη της τουρκοκυπριακής πλευράς, η οποία υποστηρίζει ότι την ευθύνη για τις συγκρούσεις μεταξύ των δύο κοινοτήτων φέρουν οι Έλληνες της Κύπρου, τους

[20]Λιναρδάτος, ό. π., σ. 360.
[21]Hugh Dominic Purcell, *Cyprus*, Praeger, New York 1969, σ. 323.
[22]Τζερμιάς, ό. π., σ.521-522 · Χατζηαντωνίου, ό.π., σ. 111-112 · Λιναρδάτος, ό. π., σ. 360-361.

οποίους αποκαλεί «τυχοδιώκτες» ενώ παράλληλα αναφέρει πως σκοπός τους είναι να παρασύρουν τους Τούρκους της Κύπρου σε σοβαρότερα επεισόδια.[23]

Η εφημερίδα *Καθημερινή* αντίστοιχα, κάνει λόγο για την προκλητική στάση των Τούρκων, οι οποίοι μετά το συμβάν *«συνεκρότησαν διαδηλώσεις, ελιθοβόλησαν αστυνομικούς, επιχείρησαν να αναρτήσουν την τουρκικήν σημαίαν εις τον αστυνομικό σταθμό της παλαιάς πόλεως […] επιτιθέμενοι εναντίον παντός Έλληνος»*. Εκτός αυτού, η δημοσιογράφος Ελένη Βλάχου, μέσω της στήλης *Καθημερινά*, αναφερόμενη στη συνάντηση που έγινε στο Παρίσι και τη θετική εντύπωση που αποκόμισε από αυτήν ο Υπουργός Εξωτερικών Σοφ. Βενιζέλος, σχολιάζει πως αν και αισιόδοξη η στάση του αυτή και η πεποίθηση πως θα διεξαχθούν συνομιλίες μεταξύ των δύο κοινοτήτων περί των δυσχερειών του Συντάγματος της Κύπρου, εντούτοις η Κυπριακή Κυβέρνηση θα ήταν φρόνιμο να οχυρωθεί και να διασφαλίσει την δημόσια τάξη, καθώς τυχόν επανάληψη των *«θλιβερών επεισοδίων θα διαταράξει την ψυχικήν ηρεμίαν»* των δύο ηγετών και θα αποτελέσει τροχοπέδη στις επικείμενες διαπραγματεύσεις.[24]

Η εφημερίδα *Αυγή*, επιρρίπτει και αυτή την ευθύνη για τα αιματηρά γεγονότα στην *«αυθάδη και προκλητικήν»* στάση των Τούρκων της Κύπρου, ενώ σχολιάζοντας τη διάσκεψη του ΝΑΤΟ και τη συνάντηση των Υπουργών Εξωτερικών στο Παρίσι, στηλιτεύει την κυβέρνηση της ΕΚ, καθώς όπως «φαίνεται», ακολουθεί μια «συνετότερη» πολιτική από αυτή που ασκούσε όντας στην αντιπολίτευση, καθότι πιέζει την Κυπριακή Κυβέρνηση να μην επιμείνει στην ανάγκη τροποποίησης του Συντάγματος, εξαιτίας της πίεσης που ασκείται στην πρώτη από το ΝΑΤΟ, ενώ παράλληλα υπογραμμίζει πως η κυβέρνηση επιδεικνύει ενδοτισμό έναντι των ατλαντικών συμμάχων, δείχνοντας στους δυτικούς συμμάχους μας τη «δέουσα κατανόηση».[25]

Την επόμενη ημέρα (22/12/1963), η Τουρκική Δύναμη Κύπρου (ΤΟΥΡ.ΔΥ.Κ.), εγκαταλείπει το στρατόπεδό της και αναπτύσσεται κατά μήκος της οδού Λευκωσίας – Κυρήνειας, αποκόπτοντας κατ' αυτόν τον τρόπο τη συγκοινωνία μεταξύ των δύο πόλεων.[26] Παράλληλα, παρά την κοινή έκκληση Μακαρίου και Κιουτσούκ στις δύο κοινότητες να ειρηνεύσουν (23/12/1963) τουρκοκυπριακές δυνάμεις, εξοπλισμένες

[23] *Ελευθερία*, Αθήνα 22 Δεκεμβρίου 1963.
[24] *Καθημερινή,* Αθήνα 22 Δεκεμβρίου 1963.
[25] *Αυγή*, Αθήνα 22 Δεκεμβρίου 1963.
[26] Λιναρδάτος, ό. π., σ. 361.

και οργανωμένες άριστα από Τούρκους αξιωματικούς, κατέλαβαν βάσει σχεδίου[27], εκ των προτέρων εκπονηθέντος από το Τουρκικό Επιτελείο, τις βόρειες συνοικίες της Λευκωσίας Τράχωνα, Νεάπολη, Καϊμακλί και Ομορφίτα, προσπαθώντας να διευρύνουν τον έλεγχο της παλιάς πόλης, ενώ παράλληλα τουρκοκυπριακές ομάδες ενόπλων δημιούργησαν προγεφυρώματα στην Αμμόχωστο, τη Μανσούρα, τη Λεύκα και άλλα σημεία της Νήσου.[28] Εκτός αυτών, Τουρκοκύπριοι που κατοικούσαν σε μικτά χωρία άρχισαν να συρρέουν προς μεγάλα αμιγώς τουρκοκυπριακά χωριά προκειμένου για τον εδαφικό διαχωρισμό της Κύπρου, σχηματίζοντας τους λεγόμενους τουρκοκυπριακούς θυλάκους.[29] Οι ένοπλες ελληνικές ομάδες της Κύπρου, υπό την ηγεσία των Πολύκαρπου Γεωργκάτζη (Υπουργός Εσωτερικών της Κυπριακής Δημοκρατίας, 1932-1970), Νίκου Σαμψών (1935-2001) και Βάσσου Λυσσαρίδη (1920-2021), προσπάθησαν να απωθήσουν τους Τουρκοκυπρίους, χωρίς όμως να μπορέσουν να ανακαταλάβουν πολλά από τα προγεφυρώματα που είχαν καταληφθεί από τους Τούρκους της Κύπρου.[30]

Απέναντι στα γεγονότα και οι τρεις εφημερίδες των Αθηνών, ήτοι *Ελευθερία, Καθημερινή* και *Αυγή*, κάνουν λόγο για την ηρωική στάση των Ελλήνων της Κύπρου απέναντι στους *«Τούρκους στασιαστάς»* που οπλοφορούν παράνομα και αρνούνται να συμμορφωθούν στις διαταγές της αστυνομίας.[31] Η εφημερίδα *Ελευθερία* παραθέτει και το τηλεγράφημα του βουλευτή Αθηνών Λουκή Ακρίτα (1909-1965) προς τον Μακάριο, στο οποίο κάνει λόγο για «*αφηνιασμό των Τούρκων σωβινιστών προς διχοτόμησιν ελληνικής Κύπρου»,* ο οποίος κάνει επιτακτική την ανάγκη της πλήρους αποκατάστασης των κυριαρχικών δικαιωμάτων του κυπριακού λαού με *«απόλυτον σεβασμόν αρχής αυτοδιαθέσεως»* ούτως ώστε να αποκατασταθεί η ειρήνη στο νησί και να κατοχυρωθεί η ιστορική μοίρα της.[32]

Από πολιτική σκοπιά τα γεγονότα εκλαμβάνονται διαφορετικά κυρίως μεταξύ του κέντρου και της δεξιάς. Έτσι, στην εφημερίδα *Καθημερινή*, στη στήλη *Καθημερινά*

---

[27]Για τη δράση της ΤΜΤ, τα δυο τουρκοκυπριακά έγγραφα-σχέδια δράσης των Τουρκοκυπρίων αλλά και για τη δράση εκ μέρους της Ελληνοκυπριακής πλευράς με την «Οργάνωση» του Υπουργού Εσωτερικών Πολύκαρπου Γεωργκάτζη και το σχέδιο «Ακρίτας», τα οποία αφορούσαν στους στόχους των δύο κοινοτήτων αλλά και στον τρόπο επίτευξής τους βλ. Τζερμιάς, ό. π., σ. 498-521 · Συρίγος, ό. π., σ. 127-128.

[28] Χατζηαντωνίου, ό.π., σ. 111-112 · Κρανιδιώτης, ό.π., σ. 87-88.

[29] Χατζηαντωνίου, ό. π., σ. 112-113 · Συρίγος, , ό. π., σ. 156.

[30] Κρανιδιώτης, ό.π., σ. 88.

[31]*Ελευθερία,* Αθήνα 24 Δεκεμβρίου 1963 · *Καθημερινή,* Αθήνα 24 Δεκεμβρίου 1963 · *Αυγή,* Αθήνα 24 Δεκεμβρίου 1963.

[32] *Ελευθερία,* Αθήνα 24 Δεκεμβρίου 1963.

της Ελένης Βλάχου, η δημοσιογράφος παρουσιάζει την επικρατούσα κατάσταση στην Κύπρο ως ανησυχητική σχολιάζοντας πως τα δύο βέβαια γεγονότα είναι αφενός μεν η πρόθεση του Μακάριου να καταστήσει λειτουργικό το Σύνταγμα και για τις δύο κοινότητες, αφετέρου πως η τουρκική μειονότητα *«ανέλαβεν ένοπλον τρομοκρατικόν αγώνα κατά παντός αδιακρίτως Έλληνος, με τη διάπραξιν δολιοφθορών και δολοφονιών»*. Η εκρηκτική κατάσταση που επικρατεί στην Κύπρο δεν περιορίζεται μόνο σε αυτήν αλλά επηρεάζει, ταράζει και εντάσσεται μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο των ελληνοτουρκικών σχέσεων και οφείλει να επιλυθεί τάχιστα. Προαπαιτούμενο της λύσης είναι η ύπαρξη κυβέρνησης, η οποία θα απολαμβάνει την εμπιστοσύνη της *«εθνικόφρονος μερίδος»* του ελληνικού λαού, χωρίς τη στήριξη της Ενιαίας Δημοκρατικής Αριστεράς (ΕΔΑ), - πράγμα δύσκολο αφού στους κόλπους της ΕΚ εντάσσονται άτομα από τον αριστερό χώρο και ανάλογα του που ακριβώς τοποθετούνται στο πολιτικό φάσμα (αριστερά ή κέντρο) επιθυμούν, οι πρώτοι, είτε χάριν της πολιτικής της Μόσχας αδιαλλαξία ως προς το κυπριακό ζήτημα, είτε (οι κεντρώοι) χάριν της συνεχίσεως της πολιτικής του Ελ. Βενιζέλου και του Ατατούρκ, πλήρη διαλλακτικότητα-. Εκτός αυτού, η εκ νέου διενέργεια εκλογών, «ενός νέου προεκλογικού, εκλογικού και μετεκλογικού σάλου», μόνον θα δυσχεράνει την κατάσταση στην Κύπρο.[33]

Συνεχίζοντας την ανάλυση από την άποψη άσκησης εξωτερικής πολιτικής από την ΕΚ, η δημοσιογράφος σχολιάζει πως αν και η ΕΚ ταυτίζεται στα θέματα της εξωτερικής πολιτικής με την ΕΡΕ, εν τούτοις δεν μπορεί να την πραγματοποιήσει για δύο λόγους. Ο πρώτος αφορά στη στήριξή της, *«πριμοδότησιν»*, από τα αριστερά στελέχη της από τα οποία και επηρεάζεται και ο δεύτερος γιατί στο *«πολιτικόν παιχνίδι»* του Γ. Παπανδρέου έναντι του Στέμματος και των αντιπάλων του εξαρτάται από την κοινοβουλευτική υποστήριξη της ΕΔΑ και επομένως σε τυχόν νέες εκλογές θα πρέπει να υποχωρήσει απέναντί τους, ενώ σε πιθανή ανάλογη κοινοβουλευτική σύνθεση θα επηρεάζεται από τους *«ιδικούς του της Αριστεράς και από την ανεξάρτητον Αριστεράν, δηλαδή την ΕΔΑ»*, η οποία επιθυμεί αποχώρηση από το ΝΑΤΟ και επομένως ακόμα και αν δεν αναγκαστεί ο κ. Γ. Παπανδρέου να

[33]Ενώ οι εκλογές της 3ης Νοεμβρίου 1963, ανέδειξαν τον Γ. Παπανδρέου πρωθυπουργό της χώρας, η Ε.Κ. δεν εξασφάλισε την κοινοβουλευτική πλειοψηφία. Ο Παπανδρέου αρνούμενος να σχηματίσει κυβέρνηση πλειοψηφίας με την ΕΡΕ ή να εξαρτηθεί από την υποστήριξη της ΕΔΑ, παραιτήθηκε και προκήρυξε νέες εκλογές. Βλ. Κωνσταντίνος Τσουκαλάς, *Η ελληνική τραγωδία, από την απελευθέρωση ως τους Συνταγματάρχες*, Πατάκης, Αθήνα 2020, σ. 247.

απομακρύνει την Ελλάδα από το ΝΑΤΟ, αν μη τι άλλο θα προκαλέσει προβλήματα στην αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ των μελών της.[34]

Η απάντηση στην εφημερίδα, έρχεται την επόμενη μέρα από τη στήλη *Αστερίσκοι* της εφημερίδος *Ελευθερία*, μέσω της οποίας ο αρθρογράφος ειρωνεύεται την πρόταση της κ. Βλάχου για κυβέρνηση εθνικής ενότητας, λέγοντας πως όντως μόνον η ΕΡΕ μπορεί να μιλά «μετά σταθερότητος και αυστηρότητος προς τους Τούρκους» και να εγγυηθεί ότι θα σταματήσουν οι τουρκικές προκλήσεις, ενώ συνεχίζοντας προτείνει και θεωρεί καταλληλότερο για Υπουργό Εξωτερικών τον Ευ. Αβέρωφ, τον άνθρωπο με τη *«σιδηράν πυγμήν»*, που στο άκουσμα και μόνον του ονόματός του οι Τούρκοι «τρομάζουν».[35]

Η εφημερίδα *Αυγή*, αναφορικά με τα γεγονότα στην Κύπρο, θεωρεί ότι αυτά αποκαλύπτουν τα σχέδια των Τουρκοκυπρίων, τα οποία φαίνεται ότι αποβλέπουν σε *«μεγαλυτέρας εκτάσεως διακοινοτικές ταραχές προς διευκόλυνσιν της τουρκικής επεμβάσεως»*, άποψη η οποία ενισχύεται και από την ανταρσία των Τούρκων αξιωματικών και ανδρών της αστυνομίας, οι οποίοι κατέλαβαν το αρχηγείο της χωροφυλακής στη Λευκωσία. Παράλληλα, η εφημερίδα σχολιάζει και το θέμα τροποποίησης του Κυπριακού Συντάγματος, φοβούμενη ότι η ελληνική κυβέρνηση θα ζητήσει από τον Μακάριο να παραιτηθεί των προσπαθειών του, αφού η Αμερική, θεωρεί την πρόταση τροποποίησης ως αποκλειστική υπαίτια για τα αιματηρά γεγονότα.[36]

Οι αιματηρές συγκρούσεις συνεχίζονται με αποκορύφωμα την προσπάθεια ανακατάληψης της Ομορφίτας από την ομάδα του Νίκου Σαμψών ανήμερα των Χριστουγέννων.[37] Στη διάρκεια των μαχών γίνονται βαρβαρότητες και από τις δύο πλευρές εις βάρος του άμαχου πληθυσμού. Στις 25 Δεκεμβρίου, ο Τούρκος πρωθυπουργός Ισμέτ Ινονού, σε συνέντευξή του δηλώνει ότι η Κύπρος έχει μεταβληθεί σε θέατρο μακελειού, ενώ ο πρόεδρος της Τουρκικής Δημοκρατίας, στρατηγός Γκιουρσέλ, με μήνυμά του προς τον πρόεδρο των ΗΠΑ, τη βασίλισσα της Αγγλίας, τον βασιλιά της Ελλάδος και τον πρόεδρο της Δυτικής Γερμανίας, κάνει

---

[34] *Καθημερινή*, Αθήνα 24 Δεκεμβρίου 1963.

[35]Εδώ ο αρθρογράφος κάνει αναφορά στις συμφωνίες Ζυρίχης και Λονδίνου του 1959, τις οποίες η κεντρώα αλλά και η αριστερή εφημερίδα θεωρούν ως την πηγή όλων των μετέπειτα δεινών · *Ελευθερία*, Αθήνα 25 Δεκεμβρίου 1963.

[36] *Αυγή*, Αθήνα 24 Δεκεμβρίου, 1963.

[37]Ο πρώην αγωνιστής της ΕΟΚΑ Νίκος Σαμψών, «κέρδισε» εκείνη την ημέρα τη φήμη του «σφαγέα των Τούρκων» και έδωσε την ευκαιρία στην τουρκική προπαγάνδα να μιλά για «σχέδιο γενοκτονίας» των Τουρκοκυπρίων. Βλ. Τζερμιάς, ό.π., σ. 523.

λόγο για γενοκτονία των Τούρκων της Κύπρου. Την ίδια μέρα τουρκικά αεροπλάνα παραβιάζουν τον εναέριο χώρο της Κύπρου, πετώντας σε χαμηλό ύψος, ενώ ο Υπουργός Εξωτερικών της Τουρκίας Erkin, ανακοινώνει ότι ο τουρκικός στόλος πλέει προς τη Μερσίνη και ο Ινονού δηλώνει στην Εθνοσυνέλευση ότι η Τουρκία άρχισε να κάνει χρήση του δικαιώματός της για στρατιωτική επέμβαση βάσει της συνθήκης Εγγυήσεως.[38] Ο κίνδυνος στρατιωτικής αναμετρήσεως μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας ήταν άμεσος. Η ελληνική κυβέρνηση ζήτησε την παρέμβαση των ΗΠΑ, αλλά τελικά το ρόλο του διαμεσολαβητή μεταξύ των αντιμαχόμενων μερών ανέλαβε η Βρετανία. Ο ταπεινωμένος από την ΕΟΚΑ βρετανικός στρατός -με την τυπική συμμετοχή Ελλάδος (ΕΛΔΥΚ) και Τουρκίας (ΤΟΥΡΔΥΚ)- εκλήθη να αποκαταστήσει την ειρήνη και την τάξη στην Κύπρο, υπό τη διοίκηση του Βρετανού υποστράτηγου Peter Young (1912-1976). Στην πραγματικότητα, η αποκατάσταση της ειρήνης ανατέθηκε στον εκεί βρετανικό στρατό αποτελούμενο περίπου από 2.700 άνδρες. Επίσης, συνεστήθη μία επιτροπή αποτελούμενη από τον Βρετανό Ύπατο Αρμοστή, τους πρεσβευτές Ελλάδος και Τουρκίας και έναν αντιπρόσωπο της τουρκικής κοινότητας και έναν αντιπρόσωπο της ελληνικής κοινότητας, Ντεκτάς Ραούφ (1924-2012) και Γλαύκος Κληρίδης (1919-2013) αντίστοιχα. Η επιτροπή ετοίμασε μια συμφωνία (υπεγράφη στις 30/12/1963) βάσει της οποίας προβλέπετο η δημιουργία ουδέτερης ζώνης μεταξύ του ελληνικού και του τουρκικού τομέα της Λευκωσίας. Στη ζώνη αυτή είχαν δικαίωμα να εισέρχονται και να περιπολούν μόνον οι άνδρες της ειρηνευτικής δύναμης. Το όνομα «πράσινη γραμμή», το πήρε εξαιτίας του Βρετανού επικεφαλής της ειρηνευτικής δύναμης ο οποίος χρησιμοποίησε πράσινο μολύβι για τη χάραξη της διαχωριστικής γραμμής πάνω στον χάρτη. Η «πράσινη γραμμή» θεωρήθηκε από πολλούς Τούρκους και Τούρκους της Κύπρου ως το πρώτο βήμα για τον γεωγραφικό διαχωρισμό των δύο κοινοτήτων.[39]

Οι αθηναϊκές εφημερίδες, αναφερόμενες γενικά στα γεγονότα μετά την 21η Δεκεμβρίου και ενόψει της διαφαινόμενης παραίτησης κυβέρνησης της Ε.Κ. για να διενεργηθούν εκ νέου εκλογές, συσχετίζουν την εξωτερική πολιτική με την εσωτερική κατάσταση στην Ελλάδα, η μεν δεξιά εφημερίδα προς την ανάγκη ύπαρξης κυβέρνησης εθνικής ενότητας ενόψει των κινδύνων, η δε κεντρώα προς την ανάγκη ύπαρξης ισχυρής κυβέρνησης πλειοψηφίας της Ε.Κ. Αντίθετα, η εφημερίδα

[38]Λιναρδάτος, ό. π., σ. 363-364.
[39]Τζερμιάς, ό.π., σ. 550 · Συρίγος, ό. π., σ. 154.

Αυγή, κρατά αποστάσεις και από τα δύο κόμματα βλέποντας ως μοναδικό εχθρό του κυπριακού ζητήματος το ΝΑΤΟ και τους *ιμπεριαλιστές* δυτικούς συμμάχους.

Πιο αναλυτικά, στο άρθρο της εφημερίδος *Καθημερινή* με τίτλο «*Το Κυπριακόν*», μία από τις αιτίες των αιματηρών επεισοδίων στην Κύπρο είναι η εσωτερική πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα, αφού από την ημέρα διεξαγωγής των εκλογών δεν υπάρχει ουσιαστικά κυβέρνηση, ενώ εάν προκηρυχθούν νέες εκλογές η Ελλάδα θα παραμείνει για ένα ακόμα δίμηνο χωρίς να διαθέτει «*Κυβέρνησιν δυνάμενην να ομιλεί μετ' εγκυρότητας στους Κυπρίους και μετά σταθερότητος και αποφασιστηκότητος στους Τούρκους της Κύπρου και της Άγκυρας*». Παράλληλα, σύμφωνα με τον δημοσιογράφο, θεωρείται λάθος της κυβέρνησης Γ. Παπανδρέου το γεγονός ότι η Ελλάδα δεν προσέφυγε πρώτη στις Μ. Δυνάμεις και στο ΝΑΤΟ ζητώντας τη μεσολάβησή τους πριν από το τουρκικό διάβημα. Μοναδική λύση θεωρείται η ύπαρξη *«κοινής αποδοχής υπευθύνου κοινοβουλευτικής Κυβερνήσεως»*, δηλαδή κυβέρνηση εθνικής ενότητας, χωρίς να διεξαχθούν εκ νέου εκλογές.[40]

Η απάντηση στα προαναφερθέντα έρχεται μέσω της στήλης *Αστερίσκοι* της εφημερίδος *Ελευθερία*, στην οποία ειρωνικά αναφέρεται πως η αιτία των δικοινοτικών ταραχών δεν είναι η χρωστούμενη ευγνωμοσύνη των Τούρκων για τις Συμφωνίες Ζυρίχης- Λονδίνου, η οποία τους οδήγησε στη δημιουργία αιματηρών γεγονότων προκειμένου να αποφύγει η ΕΡΕ τις εκλογές αλλά ακριβώς επειδή η ίδια «*τους εγκατέστησε κυρίαρχους της νήσου*» έχουν τώρα οι Τούρκοι της Κύπρου τη δυνατότητα «*να εργάζονται για να γίνουν ουσιαστικώς μοναδικοί της κυρίαρχοι*».[41]

Ως προς το θέμα των εκλογών, η απάντηση έρχεται δύο μέρες αργότερα μέσω του άρθρου *«Λύσιν ολοταχώς!»*, καθιστώντας τη διενέργειά τους ως τη μόνη ενδεδειγμένη και επιτακτική λύση απέναντι στο Κυπριακό ζήτημα. Σύμφωνα με το άρθρο, η ΕΡΕ προσπαθώντας να εκμεταλλευτεί την αναταραχή που προκάλεσαν τα αιματηρά γεγονότα στην Κύπρο επιζητά «*να αποτρέψει την τελεσίδικον καταδίκη της και να αναχαιτίσει την δημοκρατικήν αλλαγήν που ήρχισε πραγματοποιουμένη*». Άλλωστε, η τωρινή κυπριακή κρίση είναι απόρροια της πολιτικής της ΕΡΕ που επέβαλλε την «*Συμφωνία Καραμανλή-Μεντερές*». Ο αρθρογράφος, τοποθετεί στην ίδια συμμαχική γραμμή την Τουρκία και την ΕΡΕ υπό το πρίσμα ότι και οι δύο θέλουν να

[40] *Καθημερινή*, Αθήνα 27 Δεκεμβρίου 1963.
[41] *Ελευθερία*, Αθήνα 27 Δεκεμβρίου 1963.

εκμεταλλευτούν την κρίση για να αποκρύψουν τα εσωτερικά τους προβλήματα. Παρ' όλα αυτά, η Ε.Κ. «*δεν θα πέσει εις την χονδροειδή παγίδα που στήνεται και δεν θα επιτρέψει αι επονείδιστοι συμφωνίαι Μεντερές-Καραμανλή να αποβούν ο ρυθμιστικός παράγων των ελληνικών πολιτικών πραγμάτων»* για να χαντακώσουν Ελλάδα και Κύπρο. Καταλήγει επομένως ο αρθρογράφος πως και *«σκόπιμος και αναπόφευκτος είναι η διενέργεια εκλογών»* καθότι η κυβέρνηση έκρινε ότι η σύνθεση της κοινοβουλευτικής της πλειοψηφίας δεν κατοχύρωνε τη σταθερότητα, ούτε την απρόσκοπτη εφαρμογή ενός συνεπούς οικονομικού και πολιτικού προγράμματος· *«Ολοταχώς λοιπόν προς τας εκλογάς»*. [42]

Αναφερόμενη στο Κυπριακό ζήτημα η εφημερίδα *Αυγή*, την ίδια ημέρα, κατηγορεί για εσχάτη προδοσία τους πρωτεργάτες των Συμφωνιών Ζυρίχης- Λονδίνου, κ.κ. Κ. Καραμανλή και Ε. Αβέρωφ, καθ' ότι αυτοί «έθαψαν το δικαίωμα της αυτοδιαθέσεως και σαν να μην έφτανε αυτό, έφερε (η ΕΡΕ) τους Τούρκους συγκυρίαρχους στη νήσο». Πλην της ΕΡΕ όμως, τοποθετεί στο κάδρο των υπευθύνων και την κυβέρνηση του Γ. Παπανδρέου (Ε.Κ.), κατηγορώντας την ότι στράφηκε στους Άγγλους και στο ΝΑΤΟ αντί να απευθυνθεί στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ *«υποστηρίζοντας την σχετική πρωτοβουλία της κυπριακής κυβερνήσεως»*[43], ενώ παράλληλα στηλιτεύει την εξαίρεση της ΕΔΑ από το Συμβούλιο του Στέμματος που θα συγκροτείτο επί του εθνικού θέματος της Κύπρου, αναλύοντας πως η Ε.Κ. προτιμά «*να συμπαρακαθήση με το κόμμα της Ζυρίχης […] και αρνείται να συζητήση με το κόμμα των αγωνιστών της κυπριακής υποθέσεως […] ήτοι να στηριχθή στην ΕΔΑ για να αντιμετωπίσει με ψηλά το μέτωπο την επικίνδυνη περιπλοκή του κυπριακού»*. Ως προς τη διαδικασία επίλυσης του κυπριακού ζητήματος η εφημερίδα ζητά «*να αποκλεισθούν οι χθεσινοί δυνάστες, οι Άγγλοι ιμπεριαλιστές και το ΝΑΤΟ που τους βοήθησε*», ενώ παράλληλα «*πρέπει να αποκλειστούν και οι Γραικύλοι της ΕΡΕ που κατασκεύασαν τη Ζυρίχη»*.[44]

---

[42] *Ελευθερία*, Αθήνα 29 Δεκεμβρίου 1963.

[43]Στις 26 Δεκεμβρίου 1963, η Κυπριακή κυβέρνηση απηύθυνε έκκληση στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, καταγγέλλοντας τις τουρκικές επεμβάσεις, αλλά το ΣΑ δεν ασχολήθηκε με το Κυπριακό, γιατί η Άγκυρα δήλωσε πως δεν σχεδιάζει εισβολή. Βλ. Κρανιδιώτης, ό.π., σ. 90 · Τζερμιάς, ό.π., σ. 552.

[44] *Αυγή*, Αθήνα 29 Δεκεμβρίου 1963.

ΠΕΝΤΑΜΕΡΗΣ ΔΙΑΣΚΕΨΗ ΛΟΝΔΙΝΟΥ-ΣΥΝΟΜΙΛΙΕΣ ΜΠΩΛ-ΜΑΚΑΡΙΟΥ-ΜΟΝΗ ΓΑΛΑΚΤΟΤΡΟΦΟΥΣΑΣ-ΜΑΧΕΣ ΤΗΣ ΛΕΜΕΣΟΥ

Στις 31 Δεκεμβρίου 1963 ορκιζόταν η υπηρεσιακή κυβέρνηση Παρασκευόπουλου, με την ευθύνη να αναλάβει τη διεξαγωγή νέων εκλογών, οι οποίες ορίστηκαν για τις 16 Φεβρουαρίου 1964. Η σύνθεση της νέας κυβέρνησης, ήταν κατά βάση «ανακτορική», ενώ Υπουργοί Άμυνας και Εξωτερικών ορκίστηκαν οι Δ. Παπανικολόπουλος και ο πρέσβης Χρ. Παλαμάς-Ξανθόπουλος αντίστοιχα.[45]

Στην Κύπρο, την επόμενη ημέρα (1/1/1964), ο πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας Μακάριος, κατήγγειλε τις συνθήκες εγγύησης και συμμαχίας του 1959, απαγορεύοντας την αντικατάσταση της ΤΟΥΡ.ΔΥ.Κ., αφού αυτή δεν επέστρεφε στο στρατόπεδό της. Κατόπιν όμως έντονης αντιδράσεως από τη Βρετανική και την Τουρκική κυβέρνηση, καθώς και από την μη σύμφωνη γνώμη της Ελλάδος, ο Μακάριος αναγκάστηκε να υπαναχωρήσει και η καταγγελία μετατράπηκε σε απλή έκφραση επιθυμίας και όχι ως δεσμευτική πράξη για την Κυπριακή Κυβέρνηση.[46]

Στις 2 Ιανουαρίου 1964, και αφού αρχικά την είχε απορρίψει, ο Μακάριος έδωσε τη συγκατάθεση του για τη συμμετοχή των αντιμαχόμενων μερών σε διάσκεψη στο Λονδίνο μαζί και με τη συμμετοχή των τριών εγγυητριών δυνάμεων. Βούληση των ΗΠΑ και της Βρετανίας, ήταν μέσω της Πενταμερούς Διάσκεψης να επιβληθεί μια λύση που θα εξασφάλιζε την ενότητα της ΝΑ πτέρυγας του ΝΑΤΟ (προλαμβάνοντας έναν ελληνοτουρκικό πόλεμο)[47], την αποτροπή της ανάμιξης της ΕΣΣΔ στη διένεξη (ψυχροπολεμική περίοδος), την αποφυγή ευρύτερης διεθνοποίησης του θέματος μέσω του ΟΗΕ και τέλος την υπαγωγή της Κύπρου κάτω από την ομπρέλα του ΝΑΤΟ. Για τον Μακάριο αντίθετα, η Διάσκεψη προσέφερε τον απαραίτητο χρόνο στην ελληνοκυπριακή πλευρά, για να ετοιμάσει την προσφυγή της στον ΟΗΕ καθώς επίσης και το επιχείρημα ότι αυτή γινόταν αφού όλες οι δυνατότητες διαπραγμάτευσης είχαν εξαντληθεί.[48]

---

[45] Λιναρδάτος, ό. π., σ. 368.
[46] Συρίγος, ό.π., σ. 158.
[47] Και οι αξιωματούχοι της υπηρεσιακής κυβέρνησης Παρασκευόπουλου φοβούνταν πως η τουρκική κυβέρνηση ετοιμαζόταν για απόβαση στην Κύπρο, ενώ ο αρχηγός του ΓΕΕΘΑ, στρατηγός Πιπιλής, είχε την πεποίθηση πως ο μόνος τρόπος για να αποτραπεί ένας ελληνοτουρκικός πόλεμος ήταν να αποχωρήσουν όλες οι δυνάμεις της Τουρκίας και της Ελλάδας από την Κύπρο και να αντικατασταθούν από δυνάμεις του ΝΑΤΟ. Βλ. Αλέξης Παπαχελάς, *Ο βιασμός της Ελληνικής Δημοκρατίας, ο αμερικανικός παράγων, 1947-1967*, Εστία, Αθήνα 1997, σ. 103.
[48] Ριζάς, ό.π., σ. 42-43.

Η Διάσκεψη αρχίζει στις 15 Ιανουαρίου και διαρκεί μέχρι τις 10 Φεβρουαρίου 1964. Προεδρεύει αυτής ο επικεφαλής της βρετανικής αντιπροσωπείας και Υπουργός Κοινοπολιτείας της Βρετανίας, Duncan Sandys, ενώ την Ελλάδα και την Τουρκία αντιπροσωπεύουν οι Υπουργοί των Εξωτερικών, Χρ. Ξανθόπουλος Παλαμάς και Feridun C. Erkin αντίστοιχα. Την ελληνοκυπριακή πλευρά (επίσημα είχε προσκληθεί η κοινότητα και όχι η Κυβέρνηση Μακαρίου) εκπροσωπούν οι Σπ. Κυπριανού, Γλαύκος Κληρίδης, Τάσος Παππαδόπουλος και Στέλλα Σουλιώτη, ενώ της τουρκοκυπριακής αντιπροσωπείας ηγείτο ο Ραούφ Ντενκτάς.[49]

Στην Πενταμερή Διάσκεψη οι δύο αντιμαχόμενες πλευρές καταθέτουν τις προτάσεις τους. Η ελληνοκυπριακή πλευρά ζητά ενιαίο κράτος με αδέσμευτη ανεξαρτησία και την κατάργηση των συνθηκών εγγύησης και συμμαχίας, ενώ η Τουρκοκυπριακή πλευρά, παρά την προσφορά της ελληνοκυπριακής πλευράς για αυτοκυβέρνηση σε θέματα θρησκείας, παιδείας και πολιτισμού, επέμενε στην πολιτική και διοικητική διάρθρωση του νησιού με βάση τον γεωγραφικό διαχωρισμό των δύο κοινοτήτων και μετακίνηση πληθυσμών ώστε να συγκεντρωθεί ο τουρκικός πληθυσμός σε μία ή δύο μεγάλες περιοχές.[50] Είχε υπολογιστεί πως για να γινόταν αυτό θα έπρεπε να μετακινηθούν περίπου 35.000 Έλληνες και 45.000 Τούρκοι.[51] Η Αγγλία συμφώνησε σε περιορισμένη μετακίνηση πληθυσμών για κατάργηση των μεικτών χωριών, σε σχηματισμό χωριστών ομάδων χωριών με χάραξη ενός είδους «συνόρων» για διοικητικούς και αστυνομικούς σκοπούς και σε αποστολή διεθνούς αστυνομικής και ειρηνευτικής δύναμης. Επί της ουσίας δηλαδή προτείνουν ένα ομοσπονδιακό σύστημα.[52]

Λόγω των αγεφύρωτων διαφορών, ο D. Sandys επικέντρωσε τις προσπάθειες του στην διασφάλιση της ειρήνης στην Κύπρο, ενώ παράλληλα η βρετανική κυβέρνηση εκτιμώντας το κόστος που θα είχε η ανάληψη της ευθύνης για την ειρηνευτική αποστολή και η εξεύρεση πολιτικής λύσης απέναντι στην Τουρκία, προκάλεσε την παρέμβαση των ΗΠΑ, δηλώνοντας στις 25 Ιανουαρίου ότι αδυνατεί να φέρει μόνη της το βάρος της διαχείρισης του Κυπριακού ζητήματος. Στις 31 Ιανουαρίου ο D. Sandys, σε σχέδιο που είχε εκπονηθεί μαζί με τον υφυπουργό εξωτερικών της Αμερικής George Ball (1909-1994), προτείνει την αποστολή ειρηνευτικής δύναμης

[49]Τζερμιάς, ό.π., σ. 554 · Κρανιδιώτης, ό.π., σ. 103.
[50] Αναλυτικά για τις προτάσεις των δύο πλευρών Βλ. Κρανιδιώτης, ό.π., σ. 105-106.
[51] Τζερμιάς, ό.π., σ. 554-555.
[52] Χατζηαντωνίου, ό. π., σ. 113-120.

10.000 ανδρών, αποτελούμενης από αποσπάσματα νατοϊκών χωρών υπό βρετανική διοίκηση και στην οποία θα υπάγονταν οι ΕΛ.ΔΥ.Κ. και η ΤΟΥΡ.ΔΥ.Κ. Σύμφωνα με το σχέδιο κατά τη διάρκεια της αποστολής δεν θα επιτρέπετο να ασκηθεί το δικαίωμα επέμβασης από την Ελλάδα και την Τουρκία.[53]

Η Ελλάδα, η Τουρκία και η τουρκοκυπριακή πλευρά δέχονται το αγγλοαμερικανικό σχέδιο (η Ελλάδα μόνο «κατ' αρχήν» και με την υποβολή ορισμένων τροποιητικών προτάσεων)[54] ενώ ο Μακάριος το απορρίπτει (4 Φεβρουαρίου 1964 με επίσημο έγγραφο), δεχόμενος η ειρηνευτική δύναμη να υπάγεται στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ και όχι στο ΝΑΤΟ καθώς και να έχει ως εντολή την προστασία της εδαφικής ακεραιότητας της Κυπριακής Δημοκρατίας. Η αντίσταση του Μακαρίου ενισχύθηκε και από τη σοβιετική αντίδραση, η οποία ήρθε ως απάντηση σε αίτημα που υποβλήθηκε στο Ρώσο πρεσβευτή της Λευκωσίας, από τον Γενικό Γραμματέα του Κομμουνιστικού Κόμματος της Σοβιετικής Ένωσης Νικήτα Χρουστσώφ (1894-1971), ο οποίος δήλωνε ότι σε οποιαδήποτε επέμβαση ή παραβίαση της ανεξαρτησίας της Κύπρου η ΕΕΣΔ δεν θα έμενε αδιάφορη.

Η Πενταμερής Διάσκεψη έληξε χωρίς αποτέλεσμα στις 10 Φεβρουαρίου 1964, αλλά οι πιέσεις προς τον Μακάριο για να δεχτεί το αγγλοαμερικανικό σχέδιο συνεχίστηκαν. Ο πρόεδρος των ΗΠΑ, Λύντον Τζόνσον, έστειλε τον G. Ball στην Κύπρο (12 και 13 Φεβρουαρίου) για να πείσει τον Μακάριο να δεχτεί την ειρηνευτική δύναμη, μέσω της κατάθεσης νέων, ελαφρώς τροποποιημένων σχεδίων, τα οποία προσπαθούσαν να καλύψουν τον νατοϊκό τους χαρακτήρα. Ο Μακάριος όμως δεν κάμφθηκε.[55]

Κι ενώ στο διεθνές πολιτικό σκηνικό συμβαίνουν τα προαναφερθέντα, στην Κύπρο η αλληλοσφαγή συνεχίζεται και παρά την εκεχειρία η τουρκοκυπριακή ηγεσία προχωρά, με την καθοδήγηση της Άγκυρας, σε μετακινήσεις τουρκοκυπριακών πληθυσμών με σκοπό να προετοιμαστεί το έδαφος για διχοτόμηση της Κύπρου. Επιπροσθέτως, στις 2 Ιανουαρίου, τουρκοκύπριοι ένοπλοι, σε επιδρομή τους στο μοναστήρι της Γαλακτοτροφούσας στη Λάρνακα, σκοτώνουν τρεις μοναχούς καθώς

[53] Τζερμιάς, ό.π., σ. 554-555.

[54] Η ελληνική υπηρεσιακή κυβέρνηση με τη συναίνεση των δύο μεγάλων κομμάτων (ΕΚ και ΕΡΕ) αποδέχθηκε τα σχέδια Ball, αν και ο Γ. Παπανδρέου παρασκηνιακά διαβεβαίωνε τον πρεσβευτή της Κύπρου στην Αθήνα ότι ο ΟΗΕ προσέφεραν διέξοδο στις δεσμεύσεις των συμφωνιών Ζυρίχης-Λονδίνου. Βλ. Σωτήρης Ριζάς, *Η ελληνική πολιτική μετά τον εμφύλιο πόλεμο. Κοινοβουλευτισμός και δικτατορία*, Καστανιώτη, Αθήνα 2008, σ. 310-311.

[55] Τζερμιάς, ό.π., σ. 554-555 · Χατζηαντωνίου, ό. π., σ. 113-120.

και τους δύο σκύλους της μονής.[56] Παράλληλα, από τις 9 μέχρι τις 13 Φεβρουαρίου διεξάγονται μάχες στη Λεμεσό, κατόπιν προκλήσεων των Τούρκων της Κύπρου. Οι μάχες ξεκίνησαν πρώτα από τα χωριά Επισκοπή και Ασώματος και κατόπιν μεταφέρθηκαν στο λιμάνι της Λεμεσού. Οι μάχες, κατόπιν και παρεμβάσεως των βρετανικών ειρηνευτικών δυνάμεων έληξαν με νίκη των Ελλήνων της Κύπρου.[57]

Παράλληλα, η Ελλάδα βρίσκεται σε προεκλογικό αναβρασμό και το Κυπριακό ζήτημα εντάσσεται στην κομματική επιχειρηματολογία και αντιπαράθεση, μένοντας μετέωρο να αντιμετωπιστεί στην ουσία του από την κυβέρνηση που θα εκλεγόταν.

Η εφημερίδα *Ελευθερία* σχολιάζει ότι, ενόψει της προσπάθειας επίτευξης συμφωνίας για τη διεξαγωγή της Πενταμερούς Διάσκεψης, κι ενώ *«ο Σάντυς αγωνίζεται απεγνωσμένως να επιτύχη έστω και κάποιαν πολιτικήν λύσιν του θέματος προτού αναχωρήσει εις Αγγλίαν»,* οι Τούρκοι συνεχίζουν τις προκλήσεις, καθώς στις 2 Ιανουαρίου προχώρησαν σε *«κτηνώδη επίθεση εναντίον των παλαιοημερολογιτών μοναχών»* καθώς και σε τρομοκρατική επίθεση στο χωριό Λέμπα της Πάφου με αποτέλεσμα τον θάνατο ενός Έλληνα και τον τραυματισμό ενός ακόμη. Κατόπιν των επεισοδίων οι *«Τουρκοκύπριοι συνεκροτήθησαν εσπευσμένως εις την κωμόπολιν Κτήμα δια να προφυλαχθούν»*. Εκτός αυτών, η αποχώρηση του αρχηγού και των ανώτατων αξιωματικών της χωροφυλακής από τις θέσεις τους και η μετάβασή τους σε αμιγώς τουρκικές συνοικίες καθώς και η απαγωγή έντεκα Ελλήνων της Κύπρου, τοποθετούνται στο πλαίσιο δημιουργίας τετελεσμένων καταστάσεων *«ενόψει της ενάρξεως των συνομιλιών […] ίνα ομιλούν από θέσεως ισχύος […] προς τούτο κατήρτισαν, ως λέγεται, και ιδικήν των κυβέρνησιν, με πρόεδρον τον αδιάλλακτον Ντεκτάς»*.[58]

Αναφορικά με την εγκληματική επίθεση στη μονή Γαλακτοτροφούσης και τη δολοφονία των μοναχών, η εφημερίδα *Καθημερινή* μέσω της στήλης *Καθημερινά* σχολιάζει πως εγκλήματα τέτοιου είδους προορίζονται για να χωρίσουν *«με ποταμούς αίματος Έλληνες και Τούρκους της Κύπρου»*, προσθέτοντας πως υπεύθυνοι αυτών των αγριοτήτων δεν είναι *«οι κακοποιοί του Ντενκτάς αλλά οι εν Άγκυρα ενθαρρύνοντες την δράσιν των»*.[59]

---

[56]Λιναρδάτος, ό.π., σ. 370.
[57]Χρήστος Ιακώβου, «Οι μάχες της Λεμεσού», 10 Ιανουαρίου 2021, https://www.philenews.com/f-me-apopsi/arthra-apo-f/article/1097909/oi-maches-tis-lemesoy-to-1964 (12 Ιουνίου 2021).
[58] *Ελευθερία*, Αθήνα 3 Ιανουαρίου 1964.
[59] *Καθημερινή*, Αθήνα 3 Ιανουαρίου 1964.

Στο πλαίσιο της αποδοχής της Πενταμερούς Διάσκεψης από την Κυπριακή Δημοκρατία, η εφημερίδα *Αυγή* επανέρχεται στο θέμα των δικοινοτικών συγκρούσεων του Δεκεμβρίου, σε ένα άρθρο που τιτλοφορείται *«Φίλοι και εχθροί»* και στο οποίο συνδέει τις δικοινοτικές συγκρούσεις με την *«ιμπεριαλιστική Αγγλία»*, η οποία ευνόησε και εκμεταλλεύτηκε την αναταραχή στην Νήσο για να επανέλθει *«ως δύναμη κατοχής»,* ενώ η Τουρκία υιοθέτησε τον ρόλο του *«διεθνούς προβοκάτορα και χωροφύλακα του ιμπεριαλισμού»* με το ΝΑΤΟ να καθίσταται ουσιαστικά υπεύθυνο για τα όσα δραματικά έλαβαν χώρα στην Κύπρο, αφού κάτω από την πίεση του τελευταίου *«υποχρεώθηκαν η Ελλάδα και η Κύπρος να δεχθούν τις ανεφάρμοστες και φοβερές συμφωνίες της Ζυρίχης»* ενώ προσθέτει ότι το ΝΑΤΟ περιορίστηκε στο να συστήσει σωφροσύνη στα αντίπαλα μέρη, εξισώνοντας κατ' αυτόν τον τρόπο θύτη και θύματα, ήτοι τη *«σωβινιστική Τουρκία»* με τους Έλληνες που διεκδικούν το δικαίωμά τους στην άσκηση της αυτοδιάθεσης. Καταλήγει λοιπόν, πως αυτοί είναι *«οι φίλοι της επισήμου Ελλάδος […] τους οποίους αποδέχονται τόσο η Δεξιά όσο και η ηγεσία της Ε.Κ.»*.[60]

Με την έναρξη της Πενταμερούς Διάσκεψης του Λονδίνου συνδέει η εφημερίδα *Ελευθερία* την *«αιφνίδια έντασιν»* που προέκυψε στην Κύπρο. Σύμφωνα με άρθρο του ανταποκριτού της από τη Νήσο *«Τούρκοι τρομοκράται»* άνοιξαν πυρ εναντίον αστυνομικής περιπόλου στο χωριό Κόσι κοντά στη Λάρνακα ενώ παρόμοιο γεγονός έλαβε χώρα και στην περιοχή της Αμμοχώστου. Εκτός αυτών, στη διαχωριστική γραμμή της Λευκωσίας Τούρκοι της Κύπρου απήγαγαν τρεις Έλληνες υπαλλήλους *«οι οποίοι κρατούνται όμηροι μεθ' άλλων τριάκοντα εις τον τουρκικόν τομέα».* Πλην των επεισοδίων, η εφημερίδα κάνει λόγο και για βίαιες μετακινήσεις Τούρκων της Κύπρου από μικτά σε αμιγώς τουρκικά χωριά *«υπό την απειλή Τούρκων τρομοκρατών»*. Σύμφωνα με τον ανταποκριτή της εφημερίδας, μετακινήσεις παρατηρούνται από το χωριό Νήσος προς τη Λουρουτζίνα καθώς και από διάφορα χωριά της Πάφου.[61]

Παρόμοιες πληροφορίες δίνονται και στην εφημερίδα *Καθημερινή*, η οποία κάνει λόγο για συνεχιζόμενη εγκληματική δραστηριότητα των *«Τούρκων τρομοκρατών»* η οποία ενισχύει τους φόβους ότι επίκειται επίθεση κατά των Ελλήνων της Κύπρου.[62]

---

[60] *Αυγή*, Αθήνα 4 Ιανουαρίου 1964.
[61] *Ελευθερία*, Αθήνα 14 Ιανουαρίου 1964.
[62] *Καθημερινή*, Αθήνα 14 Ιανουαρίου 1964.

Στην ίδια γραμμή κινείται και η εφημερίδα *Αυγή*, κάνοντας λόγο για *«Τουρκοκύπριους εξτρεμιστές»*, οι οποίοι συνεχίζουν τις προκλήσεις μέσω πυροβολισμών, τραυματισμών και απαγωγών, με τη διαφορά ότι για την εφημερίδα *Αυγή*, οι προκλήσεις υποκινούνται από τις *«ιμπεριαλιστικές δυνάμεις της Αγγλίας, της Ελλάδος και της Τουρκίας»* ούτως ώστε ασκώντας κατ' αυτόν τον τρόπο πίεση στην Κύπρο, η τελευταία *«να υποταχθεί στις θελήσεις του Λονδίνου»*, οι οποίες συνοψίζονται στην διατήρηση των βρετανικών βάσεων στην Κύπρο καθώς και στην ένταξή της στο *ΝΑΤΟ «ούτως ώστε να χρησιμοποιηθή ακόμη περισσότερο ως βάσις του επιθετικού αυτού οργανισμού στην Ανατολική Μεσόγειο»*.[63]

[63] *Αυγή*, Αθήνα 15 Ιανουαρίου 1964.

ΜΑΧΕΣ ΛΕΜΕΣΟΥ

Σχετικά με τις μάχες που διεξήχθησαν στη Λεμεσό, η εφημερίδα *Καθημερινή* αναφέρει ότι αυτές προκλήθηκαν κατόπιν διαταγής της Άγκυρας *«δια να δώση εις αυτήν επιχειρήματα έναντι των Αμερικανών ότι υπάρχει ανάγκη αποστολής ξένης δυνάμεως»* καθώς και για να ολοκληρωθεί η μετακίνηση πληθυσμών προς το βόρειο τμήμα της Νήσου, το οποίο διεκδικεί η Τουρκία *«προς χάριν της μειοψηφίας»*. Παράλληλα, σημειώνει πως ο πληθυσμός της Λεμεσού είναι κατά πλειοψηφία ελληνικός. Η εφημερίδα, αναφερόμενη στην απόρριψη των δεύτερων προτάσεων Ball από την Κυπριακή Δημοκρατία, περί αποστολής δυνάμεων ειρήνευσης υπαγόμενων κατ' ουσίαν στο ΝΑΤΟ, παραθέτει την άποψη του Προέδρου Μακαρίου, βάσει της οποίας υπαίτιοι των αιματηρών γεγονότων είναι οι Τούρκοι της Κύπρου, οι οποίοι *«εξ Άγκυρας υποκινούμενοι»* προχωρούν σε προκλητικές και διαμελιστικές ενέργειες. Πιο συγκεκριμένα, η εφημερίδα κάνει αναφορά στη συνεχή παραβίαση του εδάφους της Κυπριακής Δημοκρατίας από τουρκικές δυνάμεις, στην κατάληψη θέσεων επί της οδού Λευκωσίας – Κυρήνειας, στον εξοπλισμό των Τούρκων της Κύπρου, στην ίδρυση χωριστών διοικητικών υπηρεσιών στις τουρκικές συνοικίες, στην παρεμπόδιση των Ελλήνων της Κύπρου να μεταβούν στα καταστήματά τους -τα ευρισκόμενα κοντά σε τουρκικές συνοικίες-, καθώς και στον έλεγχο ζωτικών οδικών αρτηριών.

Παράλληλα, η δημοσιογράφος Ελένη Βλάχου, μέσω της στήλης *Καθημερινά*, σχολιάζοντας τη δήλωση του προέδρου των ΗΠΑ, Λύντον Τζόνσον, περί επίλυσης του κυπριακού ζητήματος με τρόπο ώστε να ικανοποιούνται όλες οι ενδιαφερόμενες πλευρές, αναφέρει πως μοναδική λύση είναι η αυτοδιάθεση του Κυπριακού λαού και η θεώρηση των Τούρκων της Κύπρου ως μειονότητα της οποίας *«μοναδική αξίωσις πρέπει να είναι η δια διεθνούς εγγυήσεως κατοχύρωσις των δικαιωμάτων της εντός της κυβερνωμένης υπό της πλειοψηφίας Κυπριακής Δημοκρατίας»*.[64]

Αντίστοιχα, η εφημερίδα *Ελευθερία*, με τίτλο στο πρωτοσέλιδό της *«Σχέδιον διχοτομήσεως ήπιας μορφής ετοιμάζεται δια την Κύπρον»*, ερμηνεύει τις μάχες της Λεμεσού, την προσπάθεια κατάληψης του λιμένα της και του φρουρίου Μπεγκάρια,

[64] *Καθημερινή*, Αθήνα 13 Φεβρουαρίου 1964.

ως προσπάθεια επίτευξης των Τούρκων της Κύπρου της διοικητικής διχοτόμησης της Νήσου, καθώς και ως προσπάθεια ενίσχυσης της διχοτομικής τους πολιτικής.[65]

Αντίθετα, η εφημερίδα *Αυγή*, βλέπει τις μάχες της Λεμεσού ως προσπάθεια άσκησης πιέσεως στον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο προκειμένου να δεχθεί το νέο αγγλοαμερικανικό σχέδιο, το οποίο σύμφωνα με την εφημερίδα αποβλέπει στην υπαγωγή της Κύπρου στον έλεγχο του ΝΑΤΟ, έτσι ώστε να αποσοβηθεί κατά τον G. Ball ο κίνδυνος τουρκικής επεμβάσεως. Επομένως, καταλήγει η εφημερίδα, *«οι Τουρκοκύπριοι εξτρεμιστές μέσω επιθέσεων και ενεδρών προσπαθούν να δημιουργήσουν έκρυθμη κατάσταση στη νήσο»* ενώ παράλληλα, *«ο Κιουτσούκ και οι Τουρκοκύπριοι υπουργοί ετοιμάζονται να παραιτηθούν από την κυβέρνηση Μακαρίου και να σχηματίσουν χωριστή κυβέρνηση, που θα αναγνωρίσει η Άγκυρα».*[66]

[65] *Ελευθερία*, Αθήνα 13 Φεβρουαρίου 1964.
[66] *Αυγή*, Αθήνα 13 Φεβρουαρίου, 1964.

ΨΗΦΙΣΜΑ 186/1964 ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΤΟΥ ΟΗΕ

Η βρετανική κυβέρνηση, ήδη από τις αρχές Φεβρουαρίου, θέλοντας να απεμπλακεί άμεσα από τη διαχείριση της κρίσης, άφηνε να εννοηθεί ότι εξέταζε το ενδεχόμενο ειρηνευτικής αποστολής από τον ΟΗΕ, όπως ζητούσε ο Μακάριος. Παράλληλα, όταν κατέστη σαφές ότι το αγγλοαμερικανικό σχέδιο θα ναυαγούσε, η Βρετανία αρνήθηκε να μεθοδεύσει κοινή δράση των τριών εγγυητριών δυνάμεων για συνδυασμένη επέμβαση στην Κύπρο, όπως ζητούσαν οι Αμερικάνοι, πολιτική που άλλωστε προϋπέθετε και ελληνοτουρκική συμφωνία.[67] Εκτός αυτών, υπήρχε και το ζήτημα της τουρκικής εισβολής, γεγονός που το Λονδίνο πίστευε ότι θα συνέβαινε αν προσέφευγε πρώτος στο Συμβούλιο Ασφαλείας ο Μακάριος. Επομένως, υπήρχε και η ανάγκη να προηγηθεί η Βρετανία, ώστε να κατανοήσει ο Μακάριος ότι δεν μπορούσε να επικρατήσει ολοκληρωτικά.[68] Άλλωστε η Βρετανία, ως εγγυήτρια δύναμη ήθελε να δείξει ότι έπαιρνε πρωτοβουλίες, ενώ ήθελα να προωθήσει στον ΟΗΕ ένα δικό της κείμενο που θα τόνιζε τις δικοινοτικές συγκρούσεις και όχι το ενδεχόμενο τουρκικής εισβολής. Τέλος, υπήρχε το ενδεχόμενο η Κύπρος να προσφύγει στη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών, όπου οι ασιατο-αφρικανικές χώρες και τα κράτη-δορυφόροι της ΕΣΣΔ είχαν ισχυρή δύναμη.[69]

Έτσι, δεν απέμενε άλλη λύση στην βρετανική κυβέρνηση από το να προσφύγει στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ στις 15 Φεβρουαρίου 1964 και με διαφορά λίγων ωρών προσέφυγε σε αυτό και η κυπριακή κυβέρνηση, η οποία μέσω του μόνιμου αντιπροσώπου της στα Ηνωμένα Έθνη, Ζήνωνα Ρωσσίδη (1895-1990), ζήτησε τη σύγκληση του Συμβουλίου Ασφαλείας για να εξετάσει την κατάσταση στην Κύπρο και για να εγκριθεί ψήφισμα το οποίο θα καλούσε όλα τα κράτη μέλη να απόσχουν από οποιαδήποτε ενέργεια μπορούσε να υπονομεύσει την ανεξαρτησία, την κυριαρχία και την εδαφική ακεραιότητα της Κυπριακής Δημοκρατίας.[70]

Στην Αθήνα, εν τω μεταξύ ήταν ακόμα στην εξουσία η υπηρεσιακή κυβέρνηση Παρασκευόπουλου, η οποία δεν ευνοούσε συζήτηση του θέματος στο Συμβούλιο

---

[67]Ριζάς, *Ένωση, Διχοτόμηση, Ανεξαρτησία*, ό.π., σ.74-75.
[68]Ριζάς, *Η ελληνική πολιτική μετά τον εμφύλιο πόλεμο,* ό.π., σ. 310.
[69] Συρίγος, ό.π., σ. 160.
[70]Τζερμιάς, ό.π., σ. 557 · Κρανιδιώτης, ό.π., σ. 141.

Ασφαλείας, και όπως προαναφέρθηκε ήταν έτοιμη να δεχθεί μια παραλλαγή των αγγλοαμερικανικών προτάσεων της Πενταμερούς Διάσκεψης. Στις 16 Φεβρουαρίου όμως, οι εκλογές αποτέλεσαν θρίαμβο για την Ε.Κ., η οποία με ποσοστό 52,72%, εξασφάλισε την απόλυτη πλειοψηφία των ψήφων στη χώρα και των εδρών στη βουλή.[71] Η κυβέρνηση Γ. Παπανδρέου, ευθυγράμμισε την πολιτική της, στο θέμα αυτό, με την Κυπριακή Κυβέρνηση και υποστήριξε θερμά την προσφυγή.[72]

Στη συζήτηση στο Συμβούλιο Ασφαλείας (ξεκίνησε στις 18 Φεβρουαρίου 1964), ο μόνιμος αντιπρόσωπος της Βρετανίας, Sir Patrick Dean (1909-1994), εισηγήθηκε την ανάγκη δημιουργίας ειρηνευτικής δύναμης υποστηρίζοντας την ισχύ των συνθηκών για την Κύπρο, ενώ και ο εκπρόσωπος των ΗΠΑ, Adlai Stevenson (1900-1965), πήρε παρόμοια θέση. Ο σοβιετικός εκπρόσωπος Nikolai Trofimovich Fedorenko (1912-2000), υπερασπίστηκε τις θέσεις της κυπριακής κυβέρνησης και άσκησε δριμεία κριτική στους «ιμπεριαλιστές» του ΝΑΤΟ. Ο Σπύρος Κυπριανού, ως επικεφαλής της Κυπριακής Αντιπροσωπείας, υποστήριξε ότι το συνταγματικό πρόβλημα ήταν καθαρά εσωτερικό και θα έπρεπε να λυθεί από την Κυπριακή Κυβέρνηση χωρίς ξένες επεμβάσεις όπως επίσης και υο θέμα της αποκατάστασης του νόμου και της τάξης. Ο Ραούφ Ντενκτάς, τόνισε πως μέσω της προστασίας του ΟΗΕ οι Έλληνες της Κύπρου επιδιώκουν να συνεχίσουν την εξολόθρευση των Τούρκων, ενώ Άγκυρα (εκπρόσωπος ο Turgut Menemencioglu) και Αθήνα (εκπρόσωπος ο Δημήτρης Μπίτσιος) υποστήριξαν τις θέσεις των δύο κοινοτήτων αντίστοιχα.[73]

Ύστερα από μακρά διαλογική συζήτηση και έντονες παρασκηνιακές ενέργειες, το Συμβούλιο Ασφαλείας, παρά τις αντιδράσεις της Τουρκικής Αντιπροσωπείας και του τουρκοκύπριου ηγέτη Ραούφ Ντενκτάς, δέχτηκε το σχέδιο που υποβλήθηκε στις 2 Μαρτίου, από τις αντιπροσωπείες της Βολιβίας, της Νορβηγίας, της Ακτής Ελεφαντοστού, του Μαρόκου και της Βραζιλίας[74] και στις 4 Μαρτίου εξέδωσε παμψηφεί το Ψήφισμα 186, βάσει του οποίου η κυβέρνηση της Κύπρου έχει «την ευθύνη για τη διατήρηση και αποκατάσταση της τάξεως και του νόμου» ενώ

[71]Στις εκλογές της 16ης Φεβρουαρίου η ΕΡΕ συγκέντρωσε 35,26% και η ΕΔΑ 11,8%. Η ΕΔΑ, με απόφαση της Εκτελεστικής της Επιτροπής και έγκριση του Πολιτικού Γραφείου του ΚΚΕ, δεν κατέβασε συνδυασμούς σε 24 εκλογικές περιφέρειες, στις οποίες δεν υπήρχαν ελπίδες να βγάλει η ΕΔΑ βουλευτή, αλλά και για να διευκολύνει τον αγώνα της Ε.Κ. κατά της ΕΡΕ.. Εκτός αυτού, στις 6 Φεβρουαρίου 1964, πεθαίνει ο Σοφ. Βενιζέλος, ο θάνατος του οποίου ενίσχυσε την προσωπική θέση του Γ. Παπανδρέου μέσα στο κόμμα. Βλ. Τσουκαλάς, ό.π., σ. 247 · Λιναρδάτος, ό.π., σ. 381-388 · Meynaud, ό.π., σ. 121-122.

[72] Κρανιδιώτης, ό.π., σ. 141.

[73]Τζερμιάς, ό.π., σ. 557 · Κρανιδιώτης, ό.π., σ. 141-143.

[74] Κρανιδιώτης, Στο ίδιο, σ. 145.

παράλληλα ζήτησε να συγκροτηθεί και να αποσταλεί ειρηνευτική δύναμη του ΟΗΕ στη Νήσο καθώς και ειδικός απεσταλμένος του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ ως μεσολαβητής «με τη συγκατάθεση της κυβερνήσεως της Κύπρου».[75]

Το ψήφισμα 186 της 4ης Μαρτίου 1964, πέρασε στην ιστορία του Κυπριακού, καθώς αναγνωρίζει τη νομιμότητα της κυπριακής κυβέρνησης και την κυριαρχία του κυπριακού κράτους[76], αποδοκιμάζει κάθε χρήση ή απειλή βίας εναντίον του κυρίαρχου κυπριακού κράτους επικαλούμενη τον Καταστατικό χάρτη του ΟΗΕ, δίνει στον μεσολαβητή την δυνατότητα να αναζητήσει «συμπεφωνημένη λύση» έξω από το πλαίσιο του Συντάγματος της Κύπρο ενώ παίρνει από τη Βρετανία την ιδιότητα του (θεωρητικά ουδέτερου) παρεμβεβλημένου ανάμεσα στις δύο κοινότητες και τη δίνει στις ειρηνευτικές δυνάμεις του ΟΗΕ.[77]

Σε ό,τι αφορά την πρόσληψη του Ψηφίσματος 186 από την τουρκοκυπριακή πλευρά, αυτή ήταν ευχαριστημένη με εκείνο το μέρος του Ψηφίσματος που ανέφερε τις συνθήκες της 16ης Αυγούστου 1960 και το οποίο ερμηνεύθηκε από αυτήν ως αποτυχία της ελληνοκυπριακής πλευράς να άρει μονόπλευρα τη συνθήκη εγγυήσεως. Στην Τουρκία, η αντιπολίτευση έκανε λόγο για ήττα της τουρκικής κυβέρνησης.[78]

Στην Ελλάδα και στον αθηναϊκό τύπο, με τον τίτλο *«Νίκη»* υποδέχεται η εφημερίδα *Ελευθερία* το ψήφισμα του Συμβουλίου Ασφαλείας, με τη λέξη *νίκη* να θεωρείται πρωτίστως επιτυχία του *«αγωνιζόμενου και εγκαρτερούντος κυπριακού λαού»* αλλά ταυτόχρονα και επιτυχία της *«νέας κυβέρνησις της Ελλάδος υπό την εμπλευσμένην ηγεσία του Γ. Παπανδρέου […] η οποία συμπαρεστάθη αποτελεσματικώς εις τον Αγώνα των Κυπρίων, διότι αντετάχθη υπερηφάνως εις πάσαν πίεσιν […] και διεκινδύνευσεν απεριφράστως ακόμη και την παραφροσύνη του πολέμου [..] προκειμένου να υπερασπίσει τα δικαιώματα του κυπριακού λαού και τας απαραγράπτους αρχάς της διεθνούς δικαιοσύνης»*.

---

[75] Συρίγος, ό.π., σ. 160 · Στεφανίδης, Εν ονόματι του έθνους, ό.π., σ. 244. Μεσολαβητής θα οριστεί ο Φιλανδός διπλωμάτης Τουμιόγια και διοικητής των ειρηνευτικών δυνάμεων στην Κύπρο ο Ινδός αντιστράτηγος Prem Singh Gyani. Βλ. Λιναρδάτος, ό.π., σ. 427.

[76] Εάν είναι αποδεκτή ως νόμιμη η κυβέρνηση ενός κράτους, καθίσταται αυτομάτως νόμιμο και το ίδιο το κράτος, ενώ η συγκατάθεση της Κυπριακής Δημοκρατίας ως κυρίαρχου κράτους για την ανάπτυξη της διεθνούς δυνάμεως στο έδαφός της ήταν απαραίτητη στο διεθνές δίκαιο. Επίσης έκτοτε κανένα κράτος δεν προχώρησε σε διακοπή της αναγνωρίσεως της Κυπριακής Δημοκρατίας ενώ ουδέποτε αμφισβητήθηκε η νομιμοποίηση της κυπριακής κυβερνήσεως να εκπροσωπεί το κράτος. Βλ. Συρίγος, ό.π., σ. 160-161.

[77] Λιναρδάτος, ό.π., σ.427-428.

[78] Τζερμιάς, ό.π., σ. 560-561.

Σε πιο συγκρατημένους τόνους κινείται η εφημερίδα *Καθημερινή*, η οποία αναφέρει ότι μέσω του ψηφίσματος προστατεύεται η ανεξαρτησία και τα κυριαρχικά δικαιώματα της Κύπρου, αν και μένει να αποδειχθεί στην πράξη αν η προστασία που παρέχεται είναι επαρκής. Στο άρθρο με τίτλο *«Η απόφασις των Ηνωμένων Εθνών»*, η δημοσιογράφος Ελένη Βλάχου καταλήγει πως τα Ηνωμένα Έθνη απέδειξαν τη χρησιμότητά τους και διέψευσαν όλους εκείνους που διατύπωναν αμφιβολίες για αυτά.

Η εφημερίδα *Αυγή*, εμφανίζεται επιφυλακτική και δυσαρεστημένη απέναντι στο ψήφισμα του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, καθώς θεωρεί ότι η «ποθητή λύσις δεν επετεύχθη», καθώς η κυβέρνηση του Γ. Παπανδρέου έδειξε συμβιβαστική στάση και οι *«Άγγλοι ιμπεριαλιστές προέβησαν σε ραδιουργίες»*. Παρ' όλα αυτά, χάρη στους αγώνες του κυπριακού λαού και στην *«αγωνιστική συμπαράσταση»* όλων των Ελλήνων πατριωτών, απετράπη μέσω του ψηφίσματος ο κίνδυνος της άμεσης εισβολής και διχοτόμησης της Κύπρου, ενώ επετεύχθη και η γενικότερη προβολή και αναγνώριση των κυπριακών δικαίων στον Διεθνή Οργανισμό. Επομένως, καταλήγει η *Αυγή*, ο αγώνας για να *«επιτεχυχθή η πραγματική αυτοδιάθεσις συνεχίζεται»*.

ΜΑΧΕΣ ΣΤΟ ΚΤΗΜΑ ΤΗΣ ΠΑΦΟΥ 7-11/03/64

Μία μέρα μετά την απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, ένοπλες τουρκικές ομάδες της Κύπρου, που βρίσκονται οχυρωμένες στο φρούριο του Αγίου Ιλαρίωνος, στην οροσειρά του Πενταδάκτυλου, εξαπολύουν επίθεση με σκοπό την προώθησή τους στη βόρεια ακτή και τη δημιουργία προγεφυρώματος για ενδεχόμενη τουρκική απόβαση. Την επόμενη μέρα ανακοινώνεται η ματαίωση του ταξιδιού του Υπουργού των Εξωτερικών της Τουρκίας Feridun C. Erkin στη Μόσχα, ως ένδειξη διαμαρτυρίας για τη στάση της ΕΣΣΔ στο Κυπριακό ζήτημα. Ο ίδιος ο Υπουργός των Εξωτερικών προσθέτει ότι, για την Τουρκία, μοναδική λύση του κυπριακού ζητήματος, αποτελεί η δημιουργία ομοσπονδιακού κράτους.[79] Στις 7 Μαρτίου 1964, μία ακόμη κρίση ακολουθεί την έκδοση του Ψηφίσματος του Συμβουλίου Ασφαλείας, κι αυτή αφορά στις συγκρούσεις μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων της Κύπρου, στην περιοχή Κτήμα της Πάφου.[80]

Στην κωμόπολη Κτήμα της Πάφου, στις 7 Μαρτίου 1964, Τούρκοι ελεύθεροι σκοπευτές, κρυμμένοι στις στέγες των σπιτιών, πυροβόλησαν στην ανοιχτή αγορά της κωμόπολης, σκοτώνοντας 6 Έλληνες, εκ τω οπίων τρεις ήταν γυναίκες και τραυματίζοντας άλλους είκοσι.[81] Μετά την ομαδική δολοφονία, οι Τούρκοι της Κύπρου απήγαγαν περίπου τριακόσιους ομήρους. Η επίθεση ήταν ολοφάνερα προμελετημένη. Δύο Τούρκοι βγήκαν από ένα καφενείο και άρχισαν να πυροβολούν στον αέρα. Μετά από αυτό το «σύνθημα», από τον γειτονικό μιναρέ που είχε μετατραπεί σε οχυρό με αμμόσακκους κροτάλισαν ριπές αυτόματων όπλων και καθώς το πλήθος έτρεχε να σωθεί ακούγονταν πυροβολισμοί και από τα διπλανά σπίτια με αποτέλεσμα να υπάρξουν και νέα θύματα. Παράλληλα, εμφανίστηκαν ένοπλοι που έφραξαν τους δρόμους και τις διεξόδους, απήγαγαν ομήρους άντρες και γυναίκες, μεταξύ των οποίων υπήρχαν και τραυματίες. Ο απολογισμός της επίθεσης ήταν 7 νεκροί και 34 τραυματίες.[82] Μετά την αιματηρή επίθεση, η Εθνοφρουρά, -που είναι ακόμα εθελοντική- θα οργανώσει αντεπίθεση, η οποία εκδηλώνεται το πρωί της 9ης Μαρτίου. Ολόκληρη η Πάφος συγκλονίζεται και τα βρετανικά τεθωρακισμένα επεμβαίνουν για να προστατέψουν του Τούρκους της Κύπρου, αλλά οι Έλληνες της

---

[79] Λιναρδάτος, ό.π., σ. 434.
[80] Σωτήρης Ριζάς, *Ένωση, Διχοτόμηση, Ανεξαρτησία*, ό.π., σ. 76.
[81] Η αγορά ήταν γεμάτη από κόσμο (περισσότεροι από 1.000 Έλληνες της Κύπρου) λόγω της αργίας που υπήρχε ως ένδειξη πένθους για τον θάνατο του Βασιλιά Παύλου της Ελλάδος, ο οποίος έχασε τη μάχη με τον καρκίνο στις 6 Μαρτίου 1964. Βλ. Λιναρδάτος, ό.π., σ. 399 και 434.
[82] Ελευθέριος Ν. Τζελέπης, *Το κυπριακό και οι συνωμότες του*, Θεμέλιο, Αθήνα 1965, σ. 179-180 · Σπύρος Λιναρδάτος, ό.π., σ. 434.

Κύπρου κατορθώνουν να «εκκαθαρίσουν» την αγορά και το μεγαλύτερο μέρος της τουρκικής συνοικίας. Ο απολογισμός της μάχης, είναι 3 νεκροί και 13 τραυματίες Εθνοφρουροί, ενώ οι τουρκοκυπριακή πλευρά μετράει 35 νεκρούς και πολλούς τραυματίες. Αξίζει να σημειωθεί ότι κατά τη διάρκεια των επιχειρήσεων, οι κυπριακές δυνάμεις ανακάλυψαν στην περιοχή του Κτήματος όπλα βρετανικής προέλευσης και 6.000 σφαίρες πολυβόλου.[83] Εξαιτίας των μαχών στην Πάφο, η τουρκική κυβέρνηση απείλησε για μια ακόμη φορά με εισβολή, δημιουργώντας νέα κρίση, την οποία ο αμερικανός πρεσβευτής στην Άγκυρα θεωρούσε, από πλευράς έντασης και βαρύτητας, ως την πιο σημαντική ύστερα από αυτήν των Χριστουγέννων του 1963.

Για *«δολοφονική επίθεσιν των τουρκικών ορδών»* κάνει λόγο η εφημερίδα *Ελευθερία*, αναφερόμενη στην πρώτη μέρα της αιματηρής επίθεσης στην αγορά της Πάφου. Συνεχίζοντας, η εφημερίδα αναφέρει πως οι Τούρκοι της Κύπρου εξαπέλυσαν ύπουλη επίθεση, εκμεταλλευόμενοι το πλήθος κόσμου που υπήρχε στην πλατεία της πόλης, λόγω της αργίας για να πενθήσουν τον θάνατο του Βασιλέως Παύλου της Ελλάδος. Παράλληλα, τονίζεται ότι η βάρβαρη επίθεση των Τούρκων, εξεδηλώθη τη στιγμή που η Κυπριακή Κυβέρνηση ανταποκρινόμενη στην έκκληση του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ για αποκατάσταση της τάξης και επικράτηση της ειρήνης στην περιοχή, απελευθέρωνε 49 Τούρκους ομήρους, οι οποίοι μάλιστα δήλωσαν πως έτυχαν καλής μεταχείρισης με παροχή τροφής και ιατρικής περίθαλψης.

Καθώς οι μάχες συνεχίζονται στο Κτήμα της Πάφου, στις 9 Μαρτίου, η εφημερίδα στο πρωτοσέλιδό της, κάνει λόγο για φονικές μάχες που καλύπτονται από τους Άγγλους, ενώ οι εκείθεν ανταποκριτές περιγράφουν την αντεπίθεση των νόμιμων δυνάμεων της Κυπριακής Δημοκρατίας κατά των οχυρωμένων τουρκικών θέσεων, ως την *«φοβεροτέραν μάχην από της εκδηλώσεως της τουρκικής ανταρσίας»*.[84]

Εκτός αυτού, η εφημερίδα, μέσω της στήλης *Ελεύθερα*, εξηγεί τις μάχες στην Πάφο ως απόρροια της δυσαρέσκειας των Τούρκων για το ψήφισμα του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ και ως προσπάθεια να ανατρέψουν την δημιουργηθείσα κατάσταση, ενώ στο τέλος παρατηρεί ότι κάθε απόπειρα των Τούρκων τούδε και στο

[83] Τζελέπης, ό.π., σ. 180-181.
[84] *Ελευθερία*, Αθήνα 9 Μαρτίου 1964.

εξής θα είναι καταδικασμένη, αφού *«δια πρώτην φοράν από του 1955, Ελλάς και Κύπρος ευρίσκονται απέναντί των ηνωμέναι και αποφασιστικαί»*.[85]

Μία μέρα αργότερα, πάλι μέσω της ίδιας στήλης, σχολιάζεται η εύρεση πυρομαχικών αγγλικής προελεύσεως στα χέρια των Τούρκων της Κύπρου, ως απόδειξη ότι τα αγγλικά στρατεύματα *αντιλαμβάνονται* την *«ειρήνευση»* στην Κύπρο ως έργο των Τουρκοκυπρίων και γι' αυτό φροντίζουν να τους εφοδιάζουν καταλλήλως, υπογραμμίζοντας πως αν όντως έτσι αντιλαμβάνονται οι Άγγλοι την αποστολή τους *«επιβάλλεται η απομάκρυνσίς τους εκείθεν το ταχύτερον»*, αλλιώς θα συμβεί ξανά ό, τι συνέβη στην Πάφο *«ανανεουμένου εκ της αυτής πηγή του οπλισμού των Τουρκοκυπρίων»*.[86]

Στον αντίποδα, η εφημερίδα *Καθημερινή*, μέσω της στήλης *Καθημερινά*, αποδίδει τις ευθύνες για τις μάχες της Πάφου αποκλειστικά στην τουρκική κυβέρνηση, η οποία υποκινεί και ενθαρρύνει τους Τούρκους της Κύπρου να προβαίνουν σε δολοφονικές επιθέσεις. Αντιπαρατιθέμενη με την εφημερίδα *Ελευθερία*, θεωρεί πως η απόδοση ευθυνών μία στην Αγγλία και μία στις ΗΠΑ, αποτελεί συγκάλυψη της αλήθειας και βλάπτει το μέλλον της ελληνοτουρκικής συνεργασίας, καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι πρέπει να σταματήσει η κυβέρνηση Γ. Παπανδρέου να καταλογίζει ευθύνες στις συμφωνίες Ζυρίχης – Λονδίνου για την τωρινή κατάσταση στην Κύπρο για λόγους εσωτερικής κομματικής κατανάλωσης, αφού κατ' αυτόν τον τρόπο παρουσιάζει την Ελλάδα ως υπαίτια και δυσχεραίνει τη θέση της έναντι της Άγκυρας, καλώντας την κυβέρνηση *«να καλέσει την Άγκυρα να ξεκαθαρίσει μετά κατηγορηματικότητος την θέσιν της»*. Με άλλα λόγια, η κυβέρνηση Γ. Παπανδρέου *«δεν δύναται να ασκή και εσωτερικήν δημαγωγίαν και σοβαράν εξωτερικήν πολιτικήν [..] αφού πλέον έπαυσε να είναι ανεύθυνος Αντιπολίτευσις και τώρα είναι υπεύθυνος Κυβέρνησις»*.[87]

Όσον αφορά στη γνώμη της εφημερίδος *Αυγή* για τις μάχες στην Πάφο, αυτές παρουσιάζονται ως απόρροια αγγλοαμερικανικής συνομωσίας με απώτερο σκοπό *«οι ιμπεριαλιστές να αποκλείσουν τον στρατό των Αδεσμεύτων και να προωθήσουν την ιδέα της διχοτόμησης μέσω της "ομοσπονδίας"»*, ενώ ταυτόχρονα η Ε.Κ. παραμένει αδιάφορη *«αφού δεν εδόθη καμία απάντησις στις δηλώσεις Ινονού και Ερκήν περί*

[85] *Ελευθερία*, Αθήνα 10 Μαρτίου 1964.
[86] *Ελευθερία*, Αθήνα 11 Μαρτίου 1964.
[87] *Καθημερινή*, Αθήνα 11 Μαρτίου 1964.

διχοτόμησης της Κύπρου». Επομένως, πίσω απ' όλα αυτά βρίσκονται η Αγγλία, η Αμερική και η Τουρκία, οι οποίες εξωθούν τους Τούρκους της Κύπρου σε επιθέσεις, για να αποδείξουν το αδύνατο της συμβίωσης μεταξύ τω δύο κοινοτήτων και να προχωρήσουν κατ αυτόν τον τρόπο στον διοικητικό διαχωρισμό και στη δημιουργία ομοσπονδιακών κρατών στην Κύπρο.

Την επόμενη ημέρα, μέσω της στήλης *«Η φωνή της αλήθειας»*, η *Αυγή*, εκτός της αγγλοαμερικανικής συνομωσίας που βλέπει πίσω από τα γεγονότα, προτείνει επανεκτίμηση της εξωτερικής πολιτικής της Ελλάδος –που θυμίζει την εξωτερική πολιτική που ασκούνταν από την ΕΡΕ-, μέσω της αναζήτησης ερεισμάτων για την *«προώθηση της εθνικής υποθέσεως ανάμεσα στα σοσιαλιστικά κράτη, καθώς και στις αφρικανο-ασιατικές χώρες»*. Ταυτόχρονα, καταγγέλλει την Ε.Κ. για εγκληματική απάθεια και υπονομευτικές ενέργειες απέναντι στον κυπριακό αγώνα, όπως επί παραδείγματι αποτελεί η δήλωση του Γ. Παπανδρέου *«για την αποκατάσταση της ψυχικής επαφής του λαού μας με τους Άγγλους και τους Αμερικανούς, τους ανθρώπους ακριβώς που εξοπλίζουν και υποκινούν τους Τούρκους εξτρεμιστές να επιπίπτουν εναντίον των Ελλήνων»*.[88]

[88] *Αυγή*, Αθήνα 9, 10 και 11 Μαρτίου 1964.

ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΠΡΟΚΛΗΣΕΩΝ ΣΥΝΕΧΕΙΑ-ΜΑΧΗ ΣΤΑ ΚΑΖΙΒΕΡΑ ΚΑΙ ΣΤΟ ΚΑΛΟ ΧΩΡΙΟ

Η τουρκική κυβέρνηση, ήταν δυσαρεστημένη από την τροπή που έπαιρναν τα πράγματα στην Κύπρο και διατηρούσε επιφυλάξεις τόσο για τον Ινδό αντιστράτηγο Gyani, όσο και για την αποτελεσματικότητα της βρετανικής δύναμης μέχρι την έλευση της ειρηνευτικής δύναμης των Ηνωμένων Εθνών (United Nations Peace-Keeping Force in Cyprus=UNFICYP). Εκτός αυτού, ανησυχούσε για την επιδείνωση της θέσης των Τούρκων της Κύπρου και την άρνηση του Γενικού Γραμματέα των ΗΕ να συμπεριλάβει τουρκικό απόσπασμα στην ειρηνευτική δύναμη. Η Τουρκία θεωρούσε ότι εάν η κατάσταση δεν άλλαζε, η εισβολή ήταν αναπόφευκτη.[89] Στις 13 Μαρτίου, και ενώ οι Τούρκοι της Κύπρου είχαν αρχίσει την οικοδόμηση τείχους στη Λευκωσία, εκδηλώθηκε επίσημη αντίδραση της Τουρκίας με διακοίνωση και απειλή για ανάληψη μονομερούς δράσης βάσει της συνθήκης εγγύησης. Η διακοίνωση απορρίφθηκε από την ελληνική πλευρά, αλλά η κυβέρνηση Γ. Παπανδρέου έθεσε τις ένοπλες δυνάμεις σε ετοιμότητα. Παράλληλα, η κυβέρνηση αποφάσισε να διαμαρτυρηθεί στο ΝΑΤΟ και να αποχωρήσουν οι Έλληνες αξιωματικοί από το κλιμάκιο της Σμύρνης. Σε σύσκεψη, την ίδια ημέρα, παρουσία των Μακαρίου, Γρίβα, Κυπριανού και Γεωρκάτζη, συμφωνήθηκε η επίσπευση της ενίσχυσης της κυπριακής άμυνας, ενώ σε περίπτωση εισβολής αποφασίστηκε να κατέλθει ο Γρίβας στην Κύπρο, ως επικεφαλής του Ειδικού Μεικτού Επιτελείου Κύπρου.[90] Τελικά, μετά από πίεση των Αμερικανών αλλά και της Μόσχας, ο κίνδυνος ελληνοτουρκικής σύρραξης αποσοβείται και στο Συμβούλιο Ασφαλείας που συνέρχεται μετά από αίτηση των Κυπρίων, αυτό αποφασίζει ομόφωνα σχέδιο των πέντε μη μόνιμων μελών του, το οποίο επιβεβαιώνει την απόφαση της 4ης Μαρτίου και καλεί όλα τα μέλη του να απόσχουν από κάθε ενέργεια που θα μπορούσε να χειροτερεύσει τη θέση θέσει σε κίνδυνο τη διεθνή ειρήνη.[91]

Αν και ο τουρκικός κίνδυνος απόβασης στην Κύπρο αποτράπηκε, εν τούτοις οι τουρκικές προκλήσεις συνεχίζονται. Στις 16 Μαρτίου 1964, η Τουρκία καταγγέλλει τη σύμβαση περί εγκαταστάσεως, εμπορίου και ναυτιλίας του 1930. Αν και η συνθήκη παρέμενε εν ισχύ επί έξι μήνες μετά την καταγγελία της, η Τουρκία αρχίζει να απελαύνει αμέσως όλους τους Έλληνες υπηκόους που ζούσαν στην Τουρκία. Οι

[89] Σωτήρης Ριζάς, *Ένωση, Διχοτόμηση, Ανεξαρτησία*, ό.π., σ. 76.
[90] Χατζηαντωνίου, ό.π., σ. 124-125.
[91] Λιναρδάτος, ό.π., σ. 437.

απελαθέντες είχαν ελάχιστο χρόνο να ετοιμασθούν, ενώ επιτρεπόταν να πάρουν μαζί τους μόνο δύο αποσκευές συνολικού βάρους 40 κιλών και το ισόποσο 22 δολαρίων σε τουρκικές λίρες. Τα περιουσιακά τους στοιχεία στην Τουρκία δεσμευτήκαν με μυστικό διάταγμα («καραρναμές»).[92]

Στις 18 Μαρτίου, τουρκικές δυνάμεις κάνουν αποβατικά γυμνάσια με πραγματικά πυρά στην περιοχή Μερσίνης-Αλεξανδρέττας, ενώ στις 19 Μαρτίου διεξάγονται νέες συγκρούσεις στην Κύπρο, στα χωριά Καζιβερά και Καλό Χωριό. Η Κυπριακή κυβέρνηση επιδιώκει να εκτοπίσει τμήματα της ΤΟΥΡ.ΔΥ.Κ. που έχουν καταλάβει το φρούριο του Αγ. Ιλαρίωνος στον Πενταδάκτυλο και έχουν προωθήσει τις θέσεις τους ώστε να απομονώνεται μεγάλο μέρος της βόρειας Κύπρου και να εξασφαλίζεται μεγάλος θύλακας για ενδεχόμενη απόβαση ή διχοτόμηση.[93]

Η εφημερίδα *Ελευθερία*,[94] με τίτλο *«Οι Τούρκοι προεκάλεσαν χθες νέας αιματηράς συγκρούσεις εις χωρία της Κύπρου»*, σχολιάζει την εκμετάλλευση των δικοινοτικών ταραχών στο τουρκοκυπριακό χωριό Καζιβερά και στο μεικτό χωριό Καλό Χωριό από την Άγκυρα, προκειμένου η τελευταία να απειλήσει πάλι με επέμβαση.

Στο ίδιο μήκος κύματος κυμαίνεται και η εφημερίδα *Καθημερινή,* τονίζοντας πως η τουρκική κυβέρνηση χρησιμοποιώντας ως επιχείρημα τα επεισόδια που οι Τούρκοι προκάλεσαν στα προαναφερθέντα χωριά της Κύπρου, *«επέδωκε δεύτεραν απειλιτικήν διακοίνωσιν»* προειδοποιώντας πως *«εάν δεν παύση η βία εις την Κύπρον θα επέμβη εις την νήσον»*.[95]

Ως προς την άποψη της εφημερίδος *Αυγή* επί των αιματηρών γεγονότων, αυτή για ακόμη μια φορά εμπλέκει τους Αγγλοαμερικάνους πίσω από τις ταραχές των Τούρκων *εξτρεμιστών*.[96]

---

[92] Συρίγος, ό.π., σ. 165-166.
[93] Λιναρδάτος, ό.π., σ. 437.
[94] *Ελευθερία*, Αθήνα 20 Μαρτίου 1964.
[95] *Καθημερινή*, Αθήνα 20 Μαρτίου 1964.
[96] *Αυγή*, Αθήνα 20 Μαρτίου 1964.

ΕΠΕΙΣΟΔΙΑ ΣΤΗ ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Στις 20 Μαρτίου 1964 έφταναν στην Κύπρο τα πρώτα τμήματα της ειρηνευτικής δύναμης.[97] Στις 30 Μαρτίου, ο Μακάριος κάλεσε την Ελλάδα και την Τουρκιά να αποσύρουν τα τμήματα της ΕΔ.ΔΥ.Κ. και της ΤΟΥΡ.ΔΥ.Κ. αντίστοιχα. Η Τουρκία την απέρριψε ενώ η Ελλάδα την αποδέχτηκε. Στις 2 Απριλίου ο Μακάριος κήρυξε τη συνθήκη συμμαχίας, βάσει της οποίας είχαν εγκατασταθεί τα αποσπάσματα αυτά, περατωμένη και άκυρη και δήλωσε ότι ηρνείτο να δεχθεί την αντικατάστασή τους με νέα.[98] Στις 11 Απριλίου φτάνει στην Αθήνα για συνομιλίες με την ελληνική κυβέρνηση ο Μακάριος. Οι συσκέψεις που ακολουθούν, με τη συμμετοχή των Γ. Παπανδρέου, Στ. Κωστόπουλου, Π. Γαρουφαλιά και Δ. Παππά, οδηγούν σε φαινομενική σύμπνοια Αθηνών-Λευκωσίας, αφού αποφασίζεται να αναζητηθεί λύση του Κυπριακού εντός του πλαισίου του ΟΗΕ, η Ένωση να αποτελεί τον τελικό στόχο, να αποφευχθούν οι προκλήσεις κατά των Τούρκων και η Ελλάδα να «συμπαρασταθεί» στην Κύπρο σε περίπτωση τουρκικής εισβολής. Λόγω της τελευταίας συνθήκης, αποφασίστηκε να κατεβεί στην Κύπρο μυστικός ελληνικός στρατός[99] και οπλισμός, ενώ σε συνάρτηση με την στρατιωτική υποστήριξη της Κύπρου από την Αθήνα ιδρύθηκε το «Ειδικό Μεικτό Επιτελείο Κύπρου» (ΕΜΕΚ) υπό τη διοίκηση του Γ. Γρίβα (1897-1974).[100]

Στην Κύπρο, η άρνηση της τουρκικής κυβέρνησης να διατάξει να επιστρέψουν στους στρατώνες τους οι στρατιώτες που στάθμευαν στην Κύπρο, από τη στιγμή που η UNFICYP είχε ήδη αναλάβει το έργο της στην Νήσο, πρόβαλλε τη θέληση των Τούρκων να τορπιλίσουν την ειρηνευτική δράση του ΟΗΕ. Οι Τούρκοι δεν έκρυβαν καθόλου τη δυσφορία τους για την ειρηνευτική δύναμη του ΟΗΕ. Στις 9 Απριλίου, ο αρχηγός της τουρκικής κοινότητας στην Κύπρο, Κιουτσούκ, δήλωσε στον ειδικό απεσταλμένο του κ. Ου Θάντ (Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ) στη Μ. Ανατολή, κ.

---

[97]Από το ΝΑΤΟ συμμετείχαν μόνο η Μ. Βρετανία και ο Καναδάς. Η ειρηνευτική δύναμη στάλθηκε στην Κύπρο για τρεις μήνες. Μετά από επανειλημμένες παρατάσεις η παρουσία της από «προσωρινή μεταβλήθηκε σε μία διαρκή κατάσταση. Βλ. Τζερμιάς, ό.π., σ. 561.

[98]Η «καταγγελία της συνθήκης» ενεκρίθη ρητώς και από τον Γ. Παπανδρέου, αν και αυτή είχε λάβει χώρα χωρίς προσυνεννόηση με την Αθήνα. Βλ. Τζερμιάς, Στο ίδιο, σ. 567 · Χατζηαντωνίου, ό.π., σ. 124-125.

[99]Η ελληνική μεραρχία είχε δύναμη πυρός σώματος στρατού και αριθμούσε περίπου 8.500 άνδρες. Παρά την ύπαρξη αντιλόγου πάνω στην παρουσία της ελληνικής μεραρχίας στην Κύπρο, η τελευταία λειτούργησε αποτρεπτικά στην επιθυμία των Τούρκων για εισβολή. Η μεταφορά της μεραρχίας ήταν εν γνώσει των ΗΠΑ και της Βρετανίας που τη θεωρούσαν εγγύηση διασφαλίσεως των δυτικών συμφερόντων. Διατηρήθηκε στην Κύπρο μέχρι το 1967, αφού μετά την επιχείρηση στην Κοφίνου και μπροστά στην απειλή τουρκικής επέμβασης, η Χούντα των Αθηνών δέχτηκε την απόσυρσή της από το νησί. Βλ. Συρίγος, ό.π., σ. 163.

[100]Τζερμιάς, ό.π., σ. 568-569 · Κρανιδιώτης, ό.π., σ. 159-160.

Ράλφ Μπάντς, ότι η επιχείρηση του ΟΗΕ στην Κύπρο δεν είχε καμία χρησιμότητα. Τη στιγμή εκείνη η διεθνής ειρηνευτική δύναμη είχε δράση μόλις δεκαπέντε περίπου ημερών. Από την πλευρά του, ο τουρκικός τύπος της Κύπρου είχε εξαπολύσει βίαιη εκστρατεία εναντίον των «κυανοκράνων» τους οποίους αποκαλούσε «μαριονέτες» του Ινδού διοικητή της UNFICYP Gyani. Επίσης, οι εφημερίδες κατηγορούσαν τον ΟΗΕ επειδή είχε αναγνωρίσει τη νομιμότητα της Κυπριακής Κυβέρνησης που σύμφωνα με τη γνώμη τους αποτελούσε την αιτία των ταραχών. Μάλιστα, στις 15 Απριλίου, στο πλαίσιο των συγκρούσεων στη Λευκωσία, το Γενικό Στρατηγείο της UNFICYP, δέχτηκε τα πυρά των Τούρκων της Κύπρου, με αποτέλεσμα να σκοτωθεί ο πρώτος στρατιώτης της ειρηνευτικής δύναμης.[101]

Σε αυτό πλαίσιο τοποθετούνται, από τις τρεις αθηναϊκές εφημερίδες, τα γεγονότα που συνέβησαν στη Λευκωσία στις 14 Απριλίου 1964.

Η εφημερίδα *Καθημερινή* αποδίδει τα γεγονότα στη Λευκωσία, κατά τη διάρκεια των οποίων σκοτώθηκαν από Τούρκους της Κύπρου δύο Έλληνες και τραυματίστηκαν άλλοι δύο, σε καλά οργανωμένο *σχέδιο «προς υπονόμευσιν του έργου της δυνάμεως ειρηνεύσεως εις Κύπρον και ματαίωσιν των προσπαθειών του μεσολαβητού του ΟΗΕ προς εξεύρεσιν λύσεως εις τα προβλήματα της Κύπρου»*. Εκτός αυτού, αναφέρει η εφημερίδα, οι Τούρκοι της Κύπρου, προβαίνουν σε σειρά παρανομιών, πυροβολώντας αδιακρίτως και αρνούμενοι να συμμορφωθούν με τις εντολές της διεθνούς ειρηνευτικής δύναμης, έχοντας πλέον ξεκάθαρο στόχο *«τη δημιουργία τουρκικού κρατιδίου εις την βόρειον Κύπρον δια της επεκτάσεώς της υπό των τρομοκρατών κατεχόμενης περιοχής νοτίως της οροσειράς του Πενταδάκτυλου»*. Επί του στόχου αυτού έγιναν και οι επιθέσεις των *«στασιαστών»* στο χωριό Δίκωμο, ούτως ώστε οι κάτοικοι να αναγκαστούν να εγκαταλείψουν τις εστίες τους και οι Τούρκοι της Κύπρου να περικυκλώσουν την «*πρωτεύουσαν εκ δύο πλευρών συνενούμενοι με τους στασιαστάς των χωριών Μάνδρου και Μπεκογιού, κειμένων παρά την κωμόπολιν Κυθρέας»*.[102]

Τα γεγονότα στη Λευκωσία με τις τουρκικές απειλές για απέλαση των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης και την κατεδάφιση του Πατριαρχείου[103] συνδέει η εφημερίδα

[101]Τζελέπης, ό.π., σ. 191-192 · Λιναρδάτος, ό.π., σ. 446.
[102] *Καθημερινή*, Αθήνα 14 Απριλίου 1964.
[103]Τον Απρίλιο 1964 η Τουρκία κατήγγειλε τη συμφωνία της Άγκυρας του 1952 περί αμοιβαίας καταργήσεως της θεωρήσεως των διαβατηρίων. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα όσοι Έλληνες υπήκοοι, εγκατεστημένοι στην Τουρκία, βρίσκονταν εκτός Τουρκίας, να μην μπορέσουν να επιστρέψουν.

Ελευθερία, η οποία υποστηρίζει ότι η Άγκυρα ηθελημένα εμπλέκει το κυπριακό ζήτημα με τις σχέσεις της με την Αθήνα προκειμένου να ασκήσει πίεση στην ελληνική κυβέρνηση για να εγκαταλείψει *«την σταθεράν και αποφασιστικήν στάση της εις το κυπριακόν»* και να την τρομοκρατήσει ούτως ώστε και η αντιπολίτευση να την πιέσει για να μεταβάλει τη στάση της στο κυπριακό ζήτημα. Παράλληλα, η εφημερίδα αναφέρει ότι οι συγκρούσεις και οι προκλητικές ενέργειες των Τούρκων, γίνονται *«πολλάκις υπό τα όμματα της δυνάμεως του ΟΗΕ»*, η οποία μέχρι στιγμής δεν έχει λάβει σοβαρά και ουσιαστικά μέτρα με αποτέλεσμα οι Τούρκοι της Κύπρου να δρουν ανενόχλητοι.[104]

Την άσκηση πίεσης προς την ελληνική κυβέρνηση ασπάζεται ως γνώμη και η εφημερίδα *Αυγή*, με τη διαφορά ότι πίσω από αυτήν την πίεση βρίσκονται οι Αγγλοαμερικάνοι, οι οποίοι επιθυμούν το κυπριακό ζήτημα να λυθεί εντός του νατοϊκού πλαισίου και των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Παράλληλα, η εφημερίδα συνδέει την υποχωρητική και συμβιβαστική στάση της κυβέρνησης της Ε.Κ. απέναντι στους νατοϊκούς συμμάχους, με την ένταση των διωγμών που γίνονται στην Κωνσταντινούπολη, οι οποίοι έρχονται ως αντίποινα απέναντι στους *«ανεύθυνους ταραχοποιούς»* (Έλληνες της Κύπρου), οι οποίοι *«ενθαρρύνονται και εξωθούνται από τη στάση της ελληνικής κυβέρνησης»,* όπως δηλώνει ο πρωθυπουργός της Τουρκίας, κ. Ισμέτ Ινονού, τη δήλωση του οποίου παραθέτει η εφημερίδα.[105]

Περίπου 12.600 Έλληνες υπήκοοι απελάθηκαν μέχρι το 1965. Εκτός αυτού, το Οικουμενικό Πατριαρχείο θεωρήθηκε άμεσα συνδεδεμένο με την Κύπρο και εκτοξεύθηκαν απειλές για εκδίωξή του, ενώ στην Ίμβρο και στην Τένεδο έκλεισαν τα ελληνικά σχολεία και άρχισαν απαλλοτριώσεις αγροτικών γαιών. Βλ. Συρίγος, ό.π., σ. 167-168.

[104] *Ελευθερία,* Αθήνα 12 και 14 Απριλίου 1964.

[105] *Αυγή,* Αθήνα 12 και 14 Απριλίου 1964.

ΜΑΧΕΣ ΣΤΟΝ ΑΓΙΟ ΙΛΑΡΙΩΝΑ

Στο τρίμηνο Μαρτίου-Μαΐου 1964, η πολιτική κατάσταση αλλάζει ουσιωδώς σε σχέση με την περίοδο από την έναρξη της κρίσης έως την απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας και την εγκατάσταση της UNFICYP στην Κύπρο. Αρχικά, ως προς τη στάση της Βρετανίας, η οποία έχει απαγκιστρωθεί από την ευθύνη διαχείρισης του προβλήματος και έχει παραχωρήσει την πρωτοβουλία στις ΗΠΑ. Επιπροσθέτως, γίνεται ξεκάθαρο, τόσο στο Λονδίνο όσο και στην Ουάσινγκτον, ότι η συνέχιση της ανεξαρτησίας της Κύπρου, αντίκειται στα συμφέροντα των δυτικών συμμάχων, καθώς ο Μακάριος και οι Έλληνες της Κύπρου ρέπουν προς μία αδέσμευτη ή και φιλοσοβιετική πολιτική κατεύθυνση. Σε αυτό το πλαίσιο, κάποιας μορφής ένωση κέρδιζε έδαφος, όμως παρέμενε κεντρικό ζήτημα η αντίδραση της Τουρκίας καθώς και το αντάλλαγμα που αυτή θα ζητούσε παράλληλα με την διάθεση της Αθηνάς να προχωρήσει σε διαπραγματεύσεις. Ως προς αυτό το σημείο η Άγκυρα επέμενε στη λύση του εδαφικού διαχωρισμού μέσω της δημιουργίας ομόσπονδου κράτους, αλλά ήταν και πρόθυμη να συζητήσει προκειμένου να αποσπάσει υψηλό τίμημα που θα βελτίωνε προς όφελός της τη συνολική ελληνοτουρκική ισορροπία, όπως αυτή είχε προκύψει από τη συνθήκη της Λωζάννης το 1923. Αντίθετα η Αθήνα δεν ήταν διατεθειμένη να παραχωρήσει ελληνικό έδαφος και ο κ. Γ. Παπανδρέου πίστευε ότι μπορούσε να επιτύχει την Ένωση χωρίς να λάβει η Τουρκία αντάλλαγμα, ενώ αντιλαμβανόμενος τη ροπή της Κυπριακής Κυβέρνησης προς την ανεξαρτησία, ενίσχυε τη ελληνική θέση στη νήσο, με την αποστολή της μεραρχίας, την οποία ο Μακάριος αποδεχόταν, καθώς φοβόταν το ενδεχόμενο τουρκικής εισβολής. Ταυτόχρονα όμως γινόταν αντιληπτό ότι Αθήνα και Λευκωσία απέκλιναν όχι μόνο σε θέματα τακτικής αλλά και σε θέματα στρατηγικής.[106]

Στην Κύπρο, εξαιτίας της προόδου στην οργάνωση της Εθνικής Φρουράς και τη σταδιακή άφιξη της ελληνικής μεραρχίας, το κλίμα είχε αλλάξει. Από την πλευρά της Άγκυρας όμως οι προκλήσεις συνεχίζονταν και οι θύλακες συνεχώς διευρύνονταν, ενώ υπήρχαν πληροφορίες που μιλούσαν για ανακήρυξη ξεχωριστού τουρκοκυπριακού κράτους.[107] Στις 22 Απριλίου, ο Μακάριος, σε ραδιοφωνική του ομιλία προτείνει την καταστροφή όλων των οχυρών, παρέχει εγγυήσεις για

[106] Σωτήρης Ριζάς, *Ένωση, Διχοτόμηση, Ανεξαρτησία*, ό.π., σ. 97-98.
[107] Χατζηαντωνίου, ό.π., σ. 129.

παραχώρηση γενικής αμνηστίας σε όλους του Τούρκους της Κύπρου για τις στασιαστικές τους ενέργειες από το 1963 και υπόσχεται οικονομική βοήθεια σε όσους έχουν υποχρεωθεί να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους και θέλουν να επανεγκατασταθούν. Ο Κιουτσούκ τις απορρίπτει ζητώντας ομόσπονδο τουρκοκυπριακό κράτος στον βορρά, ενώ ο Τουρκοκύπριος ηγέτης Οσμάν Ορέκ, χαρακτηρίζει την πρόταση ως προσπάθεια να πεταχτεί «στάχτη στα μάτια» των Τούρκων της Κύπρου.[108]

Παρά τη συμφωνία της με την Αθήνα για αποφυγή προστριβών, ο Μακάριος δίνει το πράσινο φως για την εκκαθάριση της οροσειράς του Πενταδάκτυλου, που είχε περιέλθει στον έλεγχο της ΤΟΥΡ.ΔΥ.Κ. και να ανακαταλάβει το μεγάλης στρατηγικής σημασίας φρούριο του Αγ. Ιλαρίωνος, ώστε να ελευθερωθεί η οδός Λευκωσίας-Κερύνειας.[109] Έτσι, καταδρομείς της συγκροτούμενης Εθνικής Φρουράς και ο λόχος του Βάσσου Λυσσαρίδη, εξαπολύει επίθεση στις 23 Απριλίου 1964 στο ορεινό τμήμα του θύλακα Λευκωσίας, καταλαμβάνοντας την ανατολική κορυφή του υψώματος Άσπρη Μούττη. Η επιχείρηση στέφθηκε στα πρώτα της στάδια με επιτυχία, ωστόσο δεν ανελήφθη καμία προσπάθεια για κατάληψη και της δυτικής κορυφής και του μετά απ' αυτή αντερείσματος έως τη στενωπό της Αγύρτας, ώστε να ελευθερωθεί η οδός Λευκωσίας-Κερύνειας και να απειληθούν εξ ανατολών το φρούριο του Αγ. Ιλαρίωνος και το ύψωμα Κοτζάκαγια. Το πρωί της 25ης Απριλίου, τα ελληνικά τμήματα επιτέθηκαν δυτικά της Αγύρτας, κατά του Αγ. Ιλαρίωνα και με νυχτερινή έφοδο έφτασαν προ αυτού, αφού κατέλαβαν τα δυο ανώνυμα υψώματα.[110]

Εκεί όμως αναγκάστηκαν να καθηλωθούν, αφού στο μεταξύ σημειώθηκε οξεία αντίδραση από την Άγκυρα και την Αθήνα[111] –λόγω μη τήρησης των συμπεφωνημένων και εντύπωσης φονικών μαχών στο εξωτερικό-, ενώ ΗΠΑ και Βρετανία προχώρησαν σε έντονα διαβήματα προς την Αθήνα και τη Λευκωσία. Κατόπιν τούτων η Κυπριακή Κυβέρνηση στις 29 Απριλίου 1964 υποχρεούται να διατάξει την κατάπαυση του πυρός. Έτσι, ναι μεν ο θύλακας περιορίστηκε, αλλά η

[108] Λιναρδάτος, ό.π., σ. 446.
[109] Κρανιδιώτης, ό.π., σ. 183-184.
[110] Χατζηαντωνίου, ό.π., σ. 129-130.
[111] Η ελληνική κυβέρνηση δεν ήθελε τουρκική επέμβαση που θα εξουδετέρωνε το ενδεχόμενο της Ένωσης, ενώ η Λευκωσία επεδίωκε την εκκαθάριση των θυλάκων και την πλήρη εμπέδωση του ελέγχου της. Βλ. Ριζάς, Ένωση, *Διχοτόμηση, Ανεξαρτησία*, ό.π., σ. 98.

οδός προς την Κερύνεια παρέμεινε υπό τουρκικό έλεγχο, με την εγγύηση των δυνάμεων του ΟΗΕ.[112]

«Εστέφθη υπό επιτυχίας κεραυνοβόλος επιχείρησις των κυπριακών δυνάμεων ασφαλείας κατά των Τούρκων στασιαστών εις τον Πενταδάκτυλον· πολλά ελληνικά χωριά απηλάγησαν της συνεχούς τουρκικής τρομοκρατίας» αναφέρει ως τίτλο η εφημερίδα *Καθημερινή*, ενώ αντίστοιχα η εφημερίδα *Ελευθερία* γράφει: *«Το Πενταδάκτυλον εκκαθαρίζεται υπό Ελληνοκυπρίων, ο στρατηγός Καραγιάννης ηγείται των Ελληνοκυπρίων»*. Παρόμοιο τίτλο φέρει και η εφημερίδα *Αυγή*: *«Γενική επιτυχής επίθεσις των κυπριακών δυνάμεων κατά των τουρκικών θέσεων· συνετρίβη η τουρκική αντίστασις· πολλοί Τούρκοι νεκροί»*.

Παράλληλα, στις 28/04/1964 και οι τρεις εφημερίδες αναφέρουν ότι επίκειται η πτώση και η κατάληψη του φρουρίου του Αγίου Ιλαρίωνος με την εφημερίδα *Αυγή* να υπογραμμίζει την *«απελπιστική θέση των πολιορκούμενων»*, την εφημερίδα *Ελευθερία* να δηλώνει ότι *«εις χείρας Ελληνοκυπρίων περιέρχεται ήδη το φρούριον του Αγίου Ιλαρίωνος»* και την εφημερίδα *Καθημερινή* να σημειώνει ότι «*εις νέαν επίθεσιν των αι κυπριακαί δυνάμεις προσήγγισαν το φρούριο του Αγίου Ιλαρίωνος του οποίου επίκειται η κατάληψις»*.[113]

Στις 29/04/1964, ημέρα προ της οποίας είχε ανασταλεί η τελική επίθεση στο φρούριο του Αγίου Ιλαρίωνα, η εφημερίδα *Καθημερινή*, αποδίδει την αναστολή της τελικής εφόδου αφ' ενός μεν στο γεγονός ότι η έφοδος θα συνεπαγόταν άσκοπες απώλειες για τις κρατικές δυνάμεις ασφαλείας, λόγω της θέσεως των τουρκικών οχυρών που βρίσκονταν σε μεγάλο υψόμετρο, αφ' ετέρου στην πιθανότητα καταστροφής του αρχαίου μνημείου. Εκτός αυτού, η εφημερίδα υπογραμμίζει ότι πλέον ο ανεφοδιασμός *«των στασιαστών έχει αποκοπεί, οπότε θα αναγκασθούν να εγκαταλείψουν το φρούριο και να παραδοθούν»*. Εν τούτοις, μετά από λίγες ημέρες, η εφημερίδα, μέσω της στήλης *Καθημερινά «αποκαλύπτει το κοινόν μυστικόν»* της αναστολής της επιθέσεως, που είχε ως αποτέλεσμα *«να διατηρήσουν οι Τούρκοι τον έλεγχο του στρατηγικού φρουρίου Αγίου Ιλαρίωνος»* και το οποίο είναι η πίεση που ασκούσαν οι δυτικοί σύμμαχοι στην ελληνική κυβέρνηση ώστε να παρέμβει και να συστήσει στον Πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας Μακάριο να διατάξει κατάπαυση του πυρός. Τελειώνοντας, υπάρχει ακόμη η απορία στην δημοσιογράφο,

[112] Λιναρδάτος, , ό.π., σ. 447 · Κώστας Χατζηαντωνίου, ό.π., σ. 130.
[113] *Ελευθερία, Αυγή, Καθημερινή*, Αθήνα 28 Απριλίου 1964.

γιατί εξ' αρχής δεν παρενέβη η ελληνική κυβέρνηση –αφού ήξερε ότι θα χρειαστεί να παρέμβει- ούτως ώστε «*και θύματα να μην υπάρξουν και το γόητρο των ελληνοκυπριακών δυνάμεων να μην υποστεί μείωσιν;*».[114]

Σε πιέσεις των Δυτικών συμμάχων και των Τούρκων προς τον ΟΗΕ αποδίδει η εφημερίδα *Ελευθερία*, το *«παύσατε πυρ»* στον Άγιο Ιλαρίωνα, αφού τονίζει πως οι άνωθεν χώρες προχώρησαν σε διαβήματα προς τον αναπληρωτή Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ κ. Ραλφ Μπάντς ούτως ώστε ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών να αναλάβει ενεργότερο δράση *«προς τερματισμό των εχθροπραξιών»*, ενώ παράλληλα ο πρωθυπουργός της Τουρκίας κ. Ισμέτ Ινονού απείλησε απροκάλυπτα τον Γενικό Γραμματέα του ΝΑΤΟ κ. Στίκκερ ότι η Τουρκία θα αποχωρήσει από τους κόλπους της Ατλαντικής Συμμαχίας εάν δε βρεθεί ικανοποιητική λύση στο Κυπριακό ζήτημα. Επομένως, *«υπό το κράτος της καταθλιπτικής πιέσεως, η κυπριακή κυβέρνησις ανεκοίνωσεν την κατάπαυσιν του πυρός»*, με το επίσημο ανακοινωθέν να δηλώνει ότι *«ο αντικειμενικός σκοπός των επιχειρήσεων εις την περιοχήν αυτήν έχει ήδη επιτευχθή»*.[115]

Ως προς την άποψη της εφημερίδος *Αυγή*, στο πρωτοσέλιδό της αναφέρει: *«πρωτοφανής εκστρατεία πιέσεων υπέρ των Τούρκων τρομοκρατών από τους Αγγλοαμερικανούς»*. Συμφώνα με την εφημερίδα, Άγγλοι και Αμερικανοί, απεκδύθηκαν σε μια πρωτοφανή εκστρατεία πιέσεων και εκβιασμών σε διεθνές επίπεδο, προκειμένου οι *«αποικιστές να σώσουν τους Τουρκοκύπριους τρομοκράτες από την συντριβή, για να διαιωνίζεται η αναταραχή στην Κύπρο και να έχουν πρόσχημα επεμβάσεως και προωθήσεως των σχεδίων τους»*. Επίσης, η εφημερίδα κατακρίνει και την ελληνική κυβέρνηση γιατί υπέκυψε στις πιέσεις αντί να απορρίψει το διάβημα των *«αποικιστών»* και να παραπέμψει στην κυβέρνηση της Κύπρου, χωρίς να ενδιαφέρεται για το συμφέρον του κυπριακού αγώνα αλλά και της εθνικής αξιοπρέπειας. Θα μπορούσε επομένως κανείς να παρατηρήσει ότι είναι ίσως η πρώτη περίπτωση που και οι τρεις εφημερίδες, με διαφορετική ένταση η κάθε μία, αποδίδουν ευθύνες στις δυτικές συμμαχικές δυνάμεις της Αγγλίας και της Αμερικής.[116]

---

[114] *Καθημερινή*, Αθήνα 28 Απριλίου και 2 Μαΐου 1964.
[115] *Ελευθερία*, Αθήνα 30 Απριλίου 1964.
[116] *Αυγή*, Αθήνα 30 Απριλίου 1964.

ΦΟΝΟΣ ΔΥΟ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΟΔΗΓΟΥ ΤΟΥΣ

Μετά την αποτυχία κατάληψης του φρουρίου του Αγ. Ιλαρίωνα, άρχισαν να επαναπροωθούνται τα σχέδια Αμερικής και Τουρκίας για επέμβαση του ΝΑΤΟ και παραμερισμό του ΟΗΕ. Επιδίωξη της Τουρκίας ήταν αφενός να μην υπάρχει μέσα στην έκθεση του μεσολαβητή λόγος για διχοτομικές λύσεις –καθώς η διχοτόμηση ήταν απαράδεκτη λύση για τον ΟΗΕ- αφετέρου να προσχωρήσουν σε απευθείας διαπραγματεύσεις με την Αθήνα, υπολογίζοντας πως έτσι θα κερδίσουν περισσότερα.[117]

Έτσι, στις 2 Μαΐου 1964, ύστερα από αίτηση της κυβέρνησης της Άγκυρας, συνεκλήθη το συμβούλιο των μόνιμων αντιπροσώπων του ΝΑΤΟ για να εξετάσεις το Κυπριακό, ενώ στις 11 Μαΐου ο αντιπρόεδρος της τουρκικής κυβέρνησης, Κεμάλ Σατίρ (1911-1991), δήλωνε ότι όλα ήταν έτοιμα για την απόβαση στην Κύπρο, η οποία θα μπορούσε να γίνει μέσα σε έξι ώρες.[118]

Ενώ όμως διατυπωνόταν αυτή η νέα απειλή, ο Γ. Γραμματέας του ΟΗΕ, κ. Ου Θάντ, διόρισε τον πρώην πρόεδρο του Ισημερινού, Γκάλο Λάζο Πλάζα (1906-1967), ειδικό αντιπρόσωπό του, με την εντολή να διεξάγει συνομιλίες με τα αντιμαχόμενα μέρη ώστε να επιτευχθούν οι στόχοι της UNFICYP. Την ίδια ημέρα, 11 Μαΐου 1964, δύο αξιωματικοί και ο οδηγός τους έπεφταν νεκροί στην Αμμόχωστο, ενώ άλλος ένας αξιωματικός τραυματιζόταν σοβαρά. Ο ταγματάρχης Δημ. Πούλιος, ο λοχαγός Β. Καποτάς και ο γιος του αστυνομικού διευθυντή της Λευκωσίας, Κ. Παντελίδης ήταν τα θύματα της επίθεσης. Το επεισόδιο προκαλεί έξαψη στην κοινή γνώμη, ο πρωθυπουργός κ. Γ. Παπανδρέου και ο Υπ. Αμύνης κ. Π. Γαρουφαλιάς, ζητούν από την ειρηνευτική δύναμη να εκπληρώσει την αποστολή της και να αποκαταστήσει την τάξη, ενώ η ελληνική βουλή εκφράζει τον αποτροπιασμό της. Ο Μακάριος πηγαίνει στο σημείο μαζί με τον αντιστράτηγο Gyani προκειμένου να αποσοβηθεί η επέκταση των συμπλοκών. Αντίθετα, ο Τούρκος πρεσβευτής Ερκίν διαμαρτύρεται στο ελληνικό υπουργείο εξωτερικών, ότι οι τρεις αξιωματικοί μπήκαν στον τουρκικό τομέα της

[117] Λιναρδάτος, ό.π., σ. 447-448.
[118] Τζελέπης, *Το κυπριακό και οι συνωμότες του*, ό.π., σ. 196-197.

Αμμοχώστου με πολιτικά και δεν σταμάτησαν όταν τους κάλεσε η περίπολος και ότι πυροβόλησαν πρώτοι.[119]

Γράφει στο πρωτοσέλιδό της η εφημερίδα *Ελευθερία*: «*Εις την τουρκικήν συνοικία της Αμμοχώστου Τούρκοι εξετέλεσαν Έλληνας αξιωματικούς· Εφονέφθη και ο σοφέρ· ο κ. Παπανδρέου καλεί τον ΟΗΕ να επιβάλλει την τάξιν»*.[120] Αντίστοιχα η εφημερίδα *Καθημερινή* γράφει: *«Εισελθόντας εκ λάθους εις την εντός των τειχών της Αμμοχώστου τουρκικήν συνοικίαν Τουρκοκύπριοι εφόνευσαν δύο Έλληνας αξιωματικούς και τον υιό του Αστυνομικού Διευθυντού Λευκωσίας· Ετραυμάτισαν βαρύτατα και τρίτον αξιωματικόν· Εκπληκτικώς χλιαραί αι αντιδράσεις της κυβερνήσεως»*.[121] Πάνω στο συμβάν αυτό και η εφημερίδα *Αυγή* παραθέτει: *«Οι προκλητικές ενέργειες των σωβινιστών της Άγκυρας επεδείνωσαν την κατάστασιν στην Κύπρο. Τούρκοι στασιαστές εδολοφόνησαν δύο Έλληνες αξιωματικούς»*.[122] Αν και οι τρεις εφημερίδες καταδίκασαν την εγκληματική ενέργεια, εν τούτοις, οι εφημερίδες *Καθημερινή* και *Αυγή* στηλίτευσαν την, καθ' εαυτές, χλιαρή αντίδραση του πρωθυπουργού κ. Γ. Παπανδρέου και του Υπουργού Αμύνης κ. Πέτρου Γαρουφαλιά, οι οποίοι σύμφωνα με τις εφημερίδες, περιορίστηκαν στο να δηλώσουν ότι *«αναμένουν πρωτοβουλία της διεθνούς δυνάμεως προς αποκατάστασιν του νόμου και της τάξεως εις την Κύπρον»*, ενώ η εφημερίδα *Αυγή* έγραψε ότι η ελληνική κυβέρνηση *«περιορίζεται σε πλατωνικές δηλώσεις»* καθ' ην στιγμή που χρειάζεται να ληφθούν αυστηρότερα μέτρα, όπως *«η άμεση καταγγελία από την κυβέρνηση των ιμπεριαλιστικών σχεδίων εναντίον της Κύπρου και η εγκατάλειψις της πολιτικής της επιδιώξεως λύσεων εντός των συμμαχικών πλαισίων»*.

Η εφημερίδα *Ελευθερία* απαντώντας στο θέμα της χλιαρής αντίδρασης της ελληνικής κυβέρνησης, μέσα από τη στήλη *Αστερίσκοι*, υπενθυμίζει την αντίδραση της ΕΡΕ επί πρωθυπουργίας κ. Κων/νου Καραμανλή, στην εκτέλεση, από τους Βρετανούς, των Κυπρίων αγωνιστών της ΕΟΚΑ, Καραολή Μιχαλάκη και Ανδρέα Δημητρίου, τον Μάιο του 1956, παραθέτοντας την τότε δήλωση του πρωθυπουργού επί του γεγονότος: *«η βρετανική κυβέρνησις δεν είχε ούτε έχει την ορθή αντίληψιν επί του κυπριακού θέματος»*, ενώ παράλληλα ο αρθρογράφος αναφερόμενος στον θάνατο τριών διαδηλωτών που συμμετείχαν σε συγκέντρωση διαμαρτυρίας για τις

[119]Λιναρδάτος, Στο ίδιο, σ. 449 · Χατζηαντωνίου, ό.π., σ. 130.
[120] *Ελευθερία*, Αθήνα 12 Μαΐου 1964.
[121] *Καθημερινή*, Αθήνα 12 Μαΐου 1964.
[122] *Αυγή*, Αθήνα 12 Μαΐου 1964.

εκτελέσεις, μετά από διαταγή του πρωθυπουργού στην αστυνομία *«να πυροβολήση τους διαδηλωτάς»*, διερωτάται στο τέλος: *«τι θα έλεγε η ΕΡΕ αν η κυβέρνησις Κέντρου αντιδρούσε στο νέο έγκλημα, ακριβώς όπως αντέδρασε τότε εκείνη;»*.[123]

[123] *Ελευθερία*, Αθήνα 13 Μαΐου 1964.

ΒΟΜΒΑΡΔΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΤΗΛΛΥΡΙΑΣ

Η κατάσταση του Κυπριακού το καλοκαίρι του 1964 δεν ήταν ιδιαίτερα ξεκάθαρη. Η ελληνική κυβέρνηση είχε χαράξει μια νέα στρατηγική και είχε καταφέρει να γίνει ανεκτή από την Ουάσινγκτον η αποστολή ελληνικών δυνάμεων στην Κύπρο. Ωστόσο ο Μακάριος δεν είχε ελεγχθεί και η απειλή τουρκικής εισβολής εξακολουθούσε να επικρέμεται ως απειλή. Τον Ιούνιο του 1964, η αποτροπή για τρίτη φορά από τις ΗΠΑ της τουρκικής εισβολής μέσα σε ένα εξάμηνο καταδείκνυε τα όρια της πολιτικής και της Αθήνας και της Άγκυρας: Η πρώτη δεν είχε τη δύναμη να καταγάγει έναν στρατιωτικό θρίαμβο και να επιβάλλει την Ένωση, ενώ η δεύτερη είχε υποστεί μια πολιτική ήτα.[124]

Υπό αυτό το πρίσμα, και υπό το φόβο ότι η Ουάσινγκτον δεν θα μπορούσε να αποτρέψει και τέταρτη φορά έναν ελληνοτουρκικό πόλεμο, ΗΠΑ και Βρετανία ετοίμασαν ένα σχέδιο δράσεως, το οποίο προέβλεπε την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα, με την τελευταία να παρέχει ένα μεγάλης αξίας αντάλλαγμα στην Άγκυρα -εδαφικό-, αλλά μικρότερης ταυτόχρονα αξίας από την Κύπρο. Το θέμα έπρεπε να λυθεί μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας χωρίς την εμπλοκή της Κύπρου. Αποφασίστηκε επίσης να προβούν σε πιέσεις προς την Ελλάδα και την Τουρκία, ώστε οι δύο χώρες να αναγκαστούν να καθίσουν στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων. Επίσης οι ΗΠΑ θεωρούσαν πως μια ισχυρή κυβέρνηση στην Ελλάδα, όπως αυτή του Γ. Παπανδρέου θα μπορούσε να ελέγξει τον Μακάριο. Με αυτές τις προοπτικές κλήθηκαν τον Ιούνιο του 1964 οι πρωθυπουργοί των δύο χωρών στην Ουάσινγκτον και μετά από αρκετές πιέσεις και αμφιταλαντεύσεις, ιδίως του Γ. Παπανδρέου, δέχτηκαν να διεξαχθούν το καλοκαίρι του 1964 έμμεσες διαπραγματεύσεις στη Γενεύη, υπό την αιγίδα του ΟΗΕ αλλά με ουσιαστικό διαμεσολαβητή τον πρώην Υπουργό Εξωτερικών και νυν εκπρόσωπο του Αμερικανού προέδρου Ντην Άτσεσον (1893-1971).[125]

Κατά την πορεία των διαπραγματεύσεων, ο Αμερικανός εκπρόσωπος κατέθεσε μια σειρά από προτάσεις που έμειναν γνωστές ως «σχέδια Άτσεσον». Στην πραγματικότητα επρόκειτο για δύο σχέδια ή για παραλλαγές του αρχικού σχεδίου. Βασικός κορμός των Σχεδίων ήταν η ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα με την παράλληλη τουρκική στρατιωτική παρουσία στο νησί, είτε με την παραχώρηση κατά κυριότητα στρατιωτικής βάσεως είτε με την εκμίσθωσή της για μια περίοδο 50 ετών.

---

[124] Στεφανίδης, Ο αλυτρωτισμός στη δεκαετία του 1960, ό.π., σ. 310-311.
[125] Συρίγος, ό.π., σ 170-172.

Ως προς την έκταση της βάσεως η Ελλάδα αποδεχόταν έκταση ίση με αυτή των βρετανικών βάσεων, ενώ η Τουρκία διεκδικούσε το 11% της συνολικής επιφάνειας του νησιού.[126]

Ο κ. Γ. Παπανδρέου ακολούθησε επαμφοτερίζουσα πολιτική. Αν και θελγόταν από τη βασική ιδέα των σχεδίων[127], υπάρχει η πιθανότητα, επηρεαζόμενος από τον γιο του, Ανδρέα Παπανδρέου (1919-1996), ο οποίος στήριζε την εξωτερική πολιτική του Μακαρίου, να αμφιταλαντεύεται. Επίσης, ρόλο στη διεξαγωγή των συνομιλιών, έπαιζε και η ισχυρή προσωπικότητα του Μακαρίου, του οποίου η απήχηση που είχε στην κοινή γνώμη δυσκόλευε τα πράγματα. Ίσως και για αυτό να κλήθηκε στην Αθήνα, ο στρατηγός Γ. Γρίβας[128], προκειμένου να συζητηθούν τα σχέδια Άτσεσον, παρ' όλο που στις 30 Ιουλίου ο Μακάριος τα είχε απορρίψει.[129]

Ενώ στη Γενεύη συζητούντο ακόμη τα Σχέδια Άτσεσον, μια απρόοπτη πολεμική εμπλοκή στη βορειοδυτική Κύπρο διαμόρφωσε νέες καταστάσεις, όξυνε ακόμα περισσότερο τις σχέσεις Αθηνών-Λευκωσίας και οδήγησε την Ελλάδα και την Τουρκία στα πρόθυρα πολέμου.[130]

Στην περιοχή Μανσούρας-Κοκκίνων της Τηλλυρίας οι Τούρκοι της Κύπρου είχαν κατορθώσει να δημιουργήσουν ένα ισχυρό προγεφύρωμα και στη συνέχεια άρχισαν να το επεκτείνουν προσπαθώντας να δημιουργήσουν ένα μεγάλο καντόνι, ούτως ώστε να μπορεί να χρησιμοποιηθεί σαν τόπος για απόβαση Τουρκικού στρατού. Επίσης σε αυτήν την περιοχή είχαν αποβιβαστεί με πλοιάρια Τούρκοι στρατιωτικοί που κατηύθυναν τις στασιαστικές ενέργειες των Τούρκων της Κύπρου.[131] Ο Γρίβας, στις 6 Αυγούστου φτάνει στην Κύπρο και σε συνεδρίαση του υπουργικού συμβουλίου, με τη συμμετοχή της ηγεσίας των ελληνοκυπριακών και ελλαδικών στρατιωτικών δυνάμεων αποφασίζεται να εξαπολυθεί επίθεση την επόμενη ημέρα, με στόχο την απώθηση των Τούρκων της Κύπρου από τα υψώματα που έχουν καταλάβει και την

---

[126]Συρίγος, Στο ίδιο, σ. 174.
[127] Κρανιδιώτης, ό.π., σ. 222-223.
[128]Ο Γ. Γρίβας κατεβαίνει μυστικά στην Κύπρο για να οργανώσει τον κυπριακό στρατό στις 12 Ιουνίου 1964. Στις αρχές Ιουλίου 1964, η Αθήνα «νομιμοποιεί» τη θέση του Γ. Γρίβα, δημιουργώντας την ΑΣΔΑΚ («Ανωτέρα Στρατιωτικήν Διοίκησιν Αμύνης Κύπρου») θέτοντας τον επικεφαλής της. Στην ΑΣΔΑΚ υπήχθη και η Εθνική Φρουρά. Στις 5 Αυγούστου καλείται στην Αθήνα και δέχεται να εκμισθωθεί στην Άγκυρα, για ένα ορισμένο χρονικό διάστημα, στρατιωτική βάση στην περιοχή Κάβο Γκρέκο, όχι μεγαλύτερη των 40τ.χλμ. Στις 6 Αυγούστου επιστρέφει στην Κύπρο. Βλ. Λιναρδάτος, ό.π., σ. 459 · Τζερμιάς, ό.π., σ. 578 · Κρανιδιώτης, ό.π., σ. 222.
[129]Ο Μακάριος τα απέρριψε χωρίς προσυνεννόηση με την Αθήνα. Βλ. Στεφανίδης, Εν ονόματι του έθνους, ό.π., σ. 245 · Κρανιδιώτης, Στο ίδιο, σ. 220.
[130]Κρανιδιώτης, Στο ιδιο, σ. 239.
[131]Αρίστος Κάτσης, *Από την ανεξαρτησία στην τουρκική εισβολή*, Παπαζήση, Αθήνα 1977, σ. 49.

εξάλειψη του προγεφυρώματος Μανσούρας-Κοκκίνων, όπου σύμφωνα με πληροφορίες είχε εγκατασταθεί και ο Ραούφ Ντενκτάς που του είχε απαγορευθεί να επιστρέψει στο νησί.[132]

Στις 16:00 της Παρασκευής 7 Αυγούστου 1964 εξαπολύθηκε επίθεση.[133] Η 31η ΜΚ επιτέθηκε στο οχυρωμένο Λωρόβουνο, το οποίο κατελήφθη στις 7:30 της επόμενης ημέρας. Το μεσημέρι της 8ης Αυγούστου η Μοίρα είχε φτάσει 2χ.μ.από τα Κόκκινα. Το 206ο Τάγμα, με Ελληνοκύπριους εθελοντές, μετά από εξόρμηση κατέλαβε την Αλεύκα, το Σελλάδι του Άππη, τον Αγ. Θεόδωρο και τη Μανσούρα. Το 216ο Τάγμα εξόρμησε από την Παχυάμμο αλλά δεν μπόρεσε να καταλάβει τα Κόκκινα καθώς δεχόταν σφοδρό βομβαρδισμό της τουρκικής αεροπορίας.[134] Την ίδια ημέρα, κι ενώ στην Αθήνα επικρατεί εκνευρισμός και σύγχυση, ο Γ. Παπανδρέου στέλνει στον Μακάριο και τον Γ. Γρίβα το γνωστό μήνυμα *«άλλα συμφωνούμε και άλλα πράττετε»*[135]. Ο Γρίβας, αν και επιμένει στη συνέχιση των επιχειρήσεων, υποβάλλει την παραίτηση του[136] και ενώ το νησί βομβαρδίζεται για δύο ημέρες δεν παρουσιάζεται στο Επιτελείο της Εθνικής Φρουράς. Έτσι, παρότι έχει αποφασιστεί να γίνει η τελική εξόρμηση τη νύχτα της 8ης Αυγούστου, η επίθεση αναβάλλεται.[137] Την επόμενη ημέρα, παρότι δε σημειώθηκε καμία ελληνική δράση, η τουρκική αεροπορία επανέλαβε τους σφοδρούς βομβαρδισμούς με πυραύλους, βόμβες ναπάλμ και πολυβολισμούς κατά κατοικημένων περιοχών. Το ελληνικό υπουργικό συμβούλιο που συνήλθε εκτάκτως αποφάσισε να πετάξει πάνω από τη Λευκωσία σμήνος αεροσκαφών τύπου F-84F για να τονώσει το ηθικό των Ελλήνων της Κύπρου και να ολοκληρωθεί η επιχείρηση με νυκτερινή επίθεση, πράξη που ο Γ. Γρίβας θεώρησε αδύνατο να επιτύχει. Παράλληλα, στις 9 Αυγούστου σημειώνεται και η σοβιετική παρέμβαση για τη διακοπή των βομβαρδισμών και την προστασία της κυριαρχίας και της ακεραιότητας της Κυπριακής Δημοκρατίας, με τηλεγραφήματα του Χρουστσώφ προς τον Ινονού και τον Μακάριο. Η έκκληση και το Ψήφισμα του Συμβουλίου

---

[132]Σπύρος Λιναρδάτος, *Από τον εμφύλιο στη χούντα, 1964-1967*, τόμος Ε΄, Παπαζήση, Αθήνα 1986, σ. 45.

[133]Τη νύχτα της 7ης Αυγούστου επιστρέφει στην Κύπρο και ο διοικητής της Εθνοφρουράς, στρατηγός Γ. Καραγιάννης. Βλ. Σπύρος Λιναρδάτος, ό.π., σ. 46.

[134] Χατζηαντωνίου, ό.π., σ. 139.

[135] Για ολόκληρο το μήνυμα Βλ. Κάτσης, ό.π., σ. 51.

[136]Σε συνάρτηση με την επίθεση της Εθνικής Φρουράς κατά του θυλάκου στα Κόκκινα παραιτήθηκε και ο διοικητής της Γ. Καραγιάννης. Υποστηρίζεται ότι παρά τη συμφωνία Αθηνών-Λευκωσίας για διατήρηση της ειρήνης στις 5 Αυγούστου 1964, ο Γ. Γρίβας αποφάσισε πως έπρεπε να γίνει η επιχείρηση και ο Καραγιάννης πως έπρεπε να τηρηθούν τα συμπεφωνημένα. Βλ. Τζερμιάς, ό.π., σ. 583.

[137] Λιναρδάτος, ό.π., σ. 47.

Ασφαλείας (139/9-8-1964) για κατάπαυση πυρός από όλα τα μέρη, ματαίωσε και τα σχέδια της Τουρκίας αλλά και τη ματαίωση της επιχείρησης της Εθνοφρουράς κατά των Κοκκίνων.[138] Σύμφωνα με επίσημη ανακοίνωση της Κυπριακής Κυβέρνησης, από τη μάχη της Μανσούρας και από τους βομβαρδισμούς σκοτώθηκαν 53 Έλληνες της Κύπρου και Έλλαδίτες (25 στρατιωτικοί και 28 πολίτες) και τραυματίστηκαν 125 (69 στρατιωτικοί και 56 πολίτες).[139]

ΟΙ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ ΓΙΑ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΣΤΗΝ ΤΗΛΛΥΡΙΑ

Στο πρωτοσέλιδό της, η εφημερίδα *Αυγή* γράφει: *«Τουρκικά αεροπλάνα επολυβόλησαν την Κύπρο· απειλούν να βομβαρδίσουν την Λευκωσία και άλλες πόλεις· τελεσίγραφο της Άγκυρας στον Μακάριο· το υπεστήριξε και ο Αμερικανός πρεσβευτής με ιδιαίτερο διάβημα στον Αρχιεπίσκοπο»*.

Σύμφωνα με την εφημερίδα, η *«γκανγκστερική αεροπορική επιδρομή κατά το πρότυπον της αμερικανικής αεροπορικής επιδρομής κατά του Βιετνάμ»* έγινε κατόπιν δηλώσεως του Τούρκου Υπουργού Εξωτερικών, Φεριντούν Ερκίν, ο οποίος και τόνιζε την ανάγκη τουρκικής αποβάσεως στην Κύπρο ούτως ώστε να αποκατασταθεί ο νόμος και η δικαιοσύνη στην Νήσο. Παράλληλα, η εφημερίδα κάνει αναφορά και στο τελεσίγραφο που επιδόθηκε αμέσως μετά τον βομβαρδισμό της κωμόπολης Πόλις στη ΒΔ Κύπρο από την τουρκική στην κυπριακή κυβέρνηση, με το οποίο ζητείτο η παύση των επιθέσεων κατά των Τούρκων της Κύπρου στην περιοχή της Μανσούρας, υπογραμμίζοντας ότι αν δεν τηρηθεί το προαναφερόμενο *«θα βομβαρδισθή η Λευκωσία εντός μερικών ωρών»*. Αξίζει να σημειωθεί ότι εδώ και τρεις ημέρες διεξάγονταν σκληρές μάχες στην περιοχή της Μανσούρας, ενώ στις 5/08/1964 εφονεύθη ο Λεύκος Αναστασιάδης, 25 ετών και τρεις Έλληνες της Κύπρου τραυματίστηκαν στη Λευκωσία. Η εφημερίδα συνεχίζοντας επί των γεγονότων αναφέρει ότι στην περιοχή της Μανσούρας *«οι ελληνοκυπριακές δυνάμεις εκκαθαρίζουν το έδαφος από τα τουρκικά φυλάκια και κυβερνητικοί κανονιοφόροι βομβάρδιζουν τις οχυρές θέσεις των Τουρκοκυπριακών βάσεων από θαλάσσης»*.

Αναφορικά με τα προαναφερθέντα γεγονότα, η εφημερίδα κάνει λόγο για *«τουρκικό αντιπερισπασμό»*, ο οποίος έγκειται στην αύξηση των προκλητικών ενεργειών εκ μέρους των Τούρκων της Κύπρου στην περιοχή της Λευκωσίας *«πίσω από την*

[138] Χατζηαντωνίου, ό.π., σ. 140-141.
[139] Κάτσης, ό.π., σ. 55.

πράσινη γραμμή», καθώς και στην οχύρωση των θέσεών τους με βαρέα όπλα στη διασταύρωση των οδών Ερμού και Λύδρας.[140]

Περί των γεγονότων αυτών , η εφημερίδα *Ελευθερία* προσθέτει ότι στις σκληρότατες αυτές μάχες συμμετέχουν και *«Τούρκοι Γιουρούκηδες εκ των κρυφίως αφιχθέντων εις την Κύπρον»*, ενώ σύμφωνα με το Associated Press οι συγκρούσεις στην περιοχή της Μανσούρας δημιουργούν στο αρχηγείο των δυνάμεων του ΟΗΕ την υπόνοια ότι οι Έλληνες της Κύπρου μέσω αυτών των επιθέσεων προσπαθούν να εκδιώξουν από την ακτή τους Τούρκους καθώς, ως γνωστών, οι Τούρκοι την ελέγχουν.[141]

Περί του γεγονότος του βομβαρδισμού της «κυπριακής παραλιακής πόλεως Πόλις», η εφημερίδα *Ελευθερία*, αναφέρει στο πρωτοσέλιδό της ότι: *«η Άγκυρα ομολόγησε κυνικώς τρομοκρατικήν ενέργεια»*, η οποία αποδίδεται στην αναπτέρωση του ηθικού των Τούρκων της Κύπρου, οι οποίοι το έχουν απολέσει μετά των *«μέτρων εναντίον των εις την περιοχήν της Μανσούρας»*, καθώς και σε λόγους εσωτερικής καταναλώσεως. Σύμφωνα με τον αρθογράφο της στήλης *Ελεύθερα*, το γεγονός ότι η Άγκυρα στην αρχή δήλωσε άγνοια για το γεγονός ενώ κατόπιν το παραδέχθηκε δικαιολογώντας το ως *«άμυνα εναντίον ελληνικής επιθέσεως εις την νήσον»*, αποτελεί το κύκνειο άσμα της Άγκυρας ή αλλιώς *«πρόκειται περί των τελευταίων σφαδασμών των, εφ' όσων πλησιάζει ταχέως η οριστική λύσις του κυπριακού»*.[142]

Αντίστοιχα, η εφημερίδα *Καθημερινή*, στο πρωτοσέλιδό της, αναφέρει ότι *«τουρικά αεροπλάνα, επιδραμόντα αιφνιδίως, επολυβόλησαν λιμένα και χωρία της Κύπρου· αι ένοπλαι δυνάμεις Ελλάδος – Κύπρου ετέθησαν χθες τη νύχτα εις κατάστασιν συναγερμού»*. Η εφημερίδα, παραθέτοντας την ανακοίνωση της κυπριακής κυβέρνησης, κάνει λόγο για πτήση τεσσάρων μαχητικών αεροσκαφών τύπου Super Sabre, τα οποία επετέθησαν κατά του λιμένα της Πόλεως, πλήττοντα ιταλικό φορτηγό πλοίο που βρισκόταν εκεί. Σχολιάζοντας τα τεκταινόμενα η δημοσιογράφος Ελένη Βλάχου, μέσω της στήλης *Καθημερινά* και βάζοντας τίτλο *«Αι νέαι προκλήσεις»*, διερωτάται γιατί εφόσον είναι γνωστό ότι οι Τούρκοι δημιουργούν τις συνθήκες για να πετύχουν εισβολή στην Κύπρο, η κυβέρνηση του κ. Γ. Παπανδρέου δεν στηρίζει

[140] *Αυγή*, Αθήνα 8 Αυγούστου 1964.
[141] *Ελευθερία*, Αθήνα 8 Αυγούστου 1964.
[142] *Ελευθερία*, Αθήνα 8 Αυγούστου 1964.

την *«προσπάθειαν του κ. Μακαρίου, παρά ετοιμάζει την πρεσβευτοποίησιν του κ. Νικολαρεΐζη*[143] *δια να δυνηθή να μονογραφή τας μυστικάς συμφωνίας της Γενεύης»*.[144]

ΤΗΛΛΥΡΙΑ 9/08/64

Σε άρθρο της εφημερίδας *Καθημερινή* με τίτλο *«επικίνδυνος σύγχυσις»*, σχολιάζονται τα *«αυτόχρημα πολεμικά γεγονότα»*, τα οποία εκλαμβάνονται ως ξεκάθαρη εξωτερική και απροκάλυπτη επέμβαση, ενώ παράλληλα θεωρούνται απειλητικά για την ειρήνη και εκβιαστικά εκ μέρους της Άγκυρας, ώστε η τελευταία να πετύχει όσο το δυνατόν περισσότερα σε μια τυχόν λύση του κυπριακού ζητήματος. Παρ' όλα αυτά, ακόμα και αν τα γεγονότα εκληφθούν ως προσπάθεια επηρεασμού της κρίσης του μεσολαβητή Τουομιόγια, *«πλανάται πλάνην μεγάλη»* η Άγκυρα, εάν πιστεύει ότι μία τυχόν *«απαράδεκτος κρίσις»* θα αντιμετωπιστεί ευνοϊκά από την ολομέλεια των Ηνωμένων Εθνών, στην οποία είναι αποφασισμένη να προσφύγει η Κυπριακή Κυβέρνηση.

Παράλληλα με τη σύγχυση που επικρατεί στην Άγκυρα, ο αρθρογράφος επισημαίνει ότι σε ανάλογη σύγχυση φαίνεται να βρίσκεται και η κυβέρνηση κ. Γ. Παπανδρέου, καθώς οι συνομιλίες που διεξάγονται στη Γενεύη επί των σχεδίων Άτσεσον, αποκομμένες από τα φώτα της δημοσιότητας και αλληλοσυγκρουόμενες ακόμα και μεταξύ των διεθνών μέσων ενημέρωσης, οδηγούν εύκολα στο συμπέρασμα ότι ό,τι αρχικώς διεκηρύχθη περί της εξωτερικής πολιτικής που θα ασκούσε η ελληνική κυβέρνηση *(«δεν θέλομεν συνομιλίας και δεν διεξάγομεν συνομιλίας»)*, δεν συμβαίνει, με αποτέλεσμα η κυβέρνηση κ. Γ. Παπανδρέου και να συνομιλεί και να διαπραγματεύεται *«από την ρωγμήν μιας πόρτας υπό τα ειρωνικά μειδιάματα των ξένων»*, ενώ στο τέλος ο αρθρογράφος διερωτάται εάν τελικά συνομιλώ σημαίνει υποχωρώ και γι' αυτό οι κινήσεις της ελληνικής κυβέρνησης μένουν κρυφές.[145]

Από διαφορετική σκοπιά αναλύει τα γεγονότα ο δημοσιογράφος Μανούσος Πλουμίδης στην εφημερίδα *Ελευθερία,* στο άρθρο του με τίτλο *«Δύσκολος η τελική φάσις του αγώνος»*. Ο δημοσιογράφος, θεωρώντας ότι το κυπριακό ζήτημα φτάνει στο τέλος του, εντάσσει τις αεροπορικές επιδρομές της Άγκυρας στο άνωθεν πλαίσιο, εξηγώντας πως η Άγκυρα θέλοντας να κατοχυρώσει τις εδαφικές νησίδες που έχει

[143]Στις συνομιλίες της Γενεύης συμμετείχαν οι Δ. Νικολαρεΐζης, Nihat Erim, Τουομιόγια, Ντεν Άτσεσον και ο Λόρδος Χούντ, ειδικός απεσταλμένος του Foreign Office, σαν «παρατηρητής» για την «προστασία των βρετανικών συμφερόντων». Βλ. Κρανιδιώτης, ό.π., σ. 211.
[144]*Καθημερινή*, Αθήνα 8 Αυγούστου 1964.
[145]*Καθημερινή*, Αθήνα 9 Αυγούστου 1964.

κατακτήσει με τη βοήθεια της ΤΟΥΡ.ΔΥ.Κ. αλλά και των ειρηνευτικών δυνάμεων του ΟΗΕ που εστάλησαν στο νησί για «*να διατηρήσουν άθικτον το εν τω μεταξύ δημιουργηθέν υπό των Τουρκοκυπρίων στασιαστών και της τουρκικής δυνάμεως πραγματικόν καθεστώς […] τον διαχωρισμόν των τουρκικών συνοικιών εις τας μεγαλυτέρας πόλεις και τα προγεφυρώματα εις την περιοχήν της Κυρήνειας και της Μανσούρας*», παίζει το τελευταίο της χαρτί μέσω των επιδρομών, προκειμένου να μπορεί να *«παζαρέψει»* στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων. Μοναδικό, λοιπόν, *«ατού»* της Τουρκίας αποτελούν οι εδαφικές νησίδες, σε μια λύση, που σύμφωνα με τον δημοσιογράφο, οδηγεί στην Ένωση Ελλάδος – Κύπρου, καθώς *«ο αριστοτεχνικός χειρισμός του κ. Γ. Παπανδρέου»* την έχει καταστήσει μονόδρομο *«στη συνείδηση όλων των έγκυρων διεθνών παραγόντων»*, αφού ακόμα και οι σοσιαλιστικές και οι αδέσμευτες χώρες δεν συζητούν πλέον περί της σκοπιμότητας της Ενώσεως, αλλά το πώς αυτή δεν θα συνοδευτεί με την εγκατάσταση στρατιωτικών βάσεων στην Κύπρο.

Ολοκληρώνοντας ο δημοσιογράφος, διαπιστώνει πως, αν και στην τελική φάση του, ο αγώνας εξακολουθεί να είναι δύσκολος καθ' ότι επί της ηγεσίας του κ. Γ. Παπανδρέου η *«άρνησις εις την παροχή ανταλλαγμάτων εις την Τουρκίαν είτε εδαφικών, είτε πληθυσμιακών, είναι ανένδοτος»* και γι' αυτό πέρα από κάθε άλλη φορά χρειάζεται ψυχραιμία, σωφροσύνη και αυτοκυριαρχία *«δια να φθάση το εθνικόν ζήτημα εις το ευτυχές τέρμα του»*.[146]

Ως προς την άποψη της εφημερίδος *Αυγή*, ο αρθρογράφος βλέπει την Αμερική πίσω από τους *«Τούρκους σωβινιστές»*, οι οποίοι επιτίθενται, απειλούν και προκαλούν κατά τον *«γκανγκστερικό τρόπο»* που εφήρμοσαν οι ΗΠΑ στο Βιετνάμ. Σύμφωνα με το άρθρο που φέρει τον τίτλο *«Εμπρός στην απειλή»*, οι Τούρκοι ενθαρρύνθηκαν και έλαβαν συμπαράσταση για κάθε τους πράξη από τα *«αφεντικά της Ουάσινγκτον»* χωρίς τους οποίους δεν θα αποτολμούσαν ούτε τα μισά από αυτά που πράττουν. Πέρα όμως από τους *«ιμπεριαλιστές»*, ευθύνη για την τωρινή κατάσταση, φέρει και η ελληνική κυβέρνηση, η οποία επέτρεψε στους *«ιμπεριαλιστές»* να την παρασύρουν σε μυστικές διαπραγματεύσεις για να εφαρμοσθεί το διχοτομικό σχέδιο Άτσεσον, με φυσικό επακόλουθο την επέμβαση της Τουρκίας, προκειμένου *«με τα όπλα να υπερασπίση τα τετελεσμένα γεγονότα που έχουν δημιουργήση οι Τουρκοκύπριοι στασιαστές στο νησί»*. Τέλος, η ανατροπή των κινδύνων που απορρέουν από αυτή τη στάση είναι εφικτή μόνον έξω από τα νατοϊκά πλαίσια και εντός του ΟΗΕ, στον

[146] *Ελευθερία*, Αθήνα 9 Αυγούστου 1964.

οποίο *«έχουμε την υποστήριξη της πλειοψηφίας χάρις στις σοσιαλιστικές και τις νέες ανεξάρτητες χώρες»*. Έτσι λοιπόν, *«η προσφυγή στη γενική συνέλευση του ΟΗΕ είναι ο ορθός εθνικός δρόμος»*.[147]

ΤΗΛΛΥΡΙΑ 11/8

Υπεύθυνη για τον διασυρμό της Ελλάδος και για την τωρινή απαξίωσή της από σχεδόν όλους τους συμμάχους στο ΝΑΤΟ, αλλά και για τον φόρο αίματος που πληρώνει η Κύπρος, καθίσταται η ελληνική κυβέρνηση και ειδικώς ο κ. Γ. Παπανδρέου, σύμφωνα με αρθρογράφο της *Καθημερινής*, ο οποίος στο άρθρο του στο πρωτοσέλιδο της εφημερίδας με τίτλο *«Να παραιτηθή»*, στηλιτεύει την παραπλάνηση του ελληνικού λαού από τη δήθεν διεξαγωγή ανένδοτου αγώνα, ενός αγώνα που *«κατήντησε θλιβερός μύθος […] η δε παγκόσμιος κοινή γνώμη σαρκάζει εις βάρος της Ελλάδος»*. Κατά τον αρθρογράφο, ο ανένδοτος αγώνας του κ. Γ. Παπανδρέου στρέφει αυτή τη στιγμή, μαζί με τη βοήθεια των κυβερνητικών εφημερίδων, την κοινή γνώμη στην αγκαλιά της Σοβιετικής Ένωσης, παρουσιάζοντας την ως *«την μόνην ειλικρινή προστάτιδα του ελληνισμού και του κυπριακού αιτήματος»*, χωρίς να υπολογίζεται ότι, με την ανάμιξή της, η Κύπρος θα γίνει η Κούβα της Μεσογείου· και ο αρθογράφος διερωτάται: *«Αλλά με την Κύπρον νέαν Κούβαν, τι θα ήτο άραγε η Ελλάς;»*, υπονοώντας τον κίνδυνο να *ολισθήσει* στον κομμουνισμό και η Ελλάδα εάν το ίδιο πράξει η Κύπρος. Συνεκδοχικά, ο κ. Γ. Παπανδρέου οφείλει να παραιτηθεί γιατί η *Ελλάδα «δεν πρέπει να ατυχήσει επειδή ο κ. Παπανδρέου ητύχησε»*.[148]

Αντίθετα, η εφημερίδα *Ελευθερία* μέσω του πρωτοσέλιδου άρθρου της με τίτλο *«Κρίσιμος ώρα»*, καταλογίζει τις ευθύνες γα τους βομβαρδισμούς στην Τηλλυρία, στην Αγγλία και στις ΗΠΑ, αφού η Άγκυρα, μόνον εφ' όσον είχε εξασφαλίσει την ανοχή τους θα προχωρούσε σε τέτοιες επιθετικές ενέργειες, χρησιμοποιώντας πολεμικό υλικό του ΝΑΤΟ, συγκλίνοντας σε αυτό το σημείο με την εφημερίδα *Αυγή*. Εκτός αυτού, η εφημερίδα, θεωρεί τους βομβαρδισμούς ως τους τελευταίους σφαδασμούς της Τουρκίας ενώπιων της επερχόμενης Ένωσης Ελλάδος – Κύπρου, ενώ αναφέρει ότι παρά τα όσα υπέστησαν οι Κύπριοι, δεν απώλεσαν το ηθικό τους, τονίζοντας όμως την ανάγκη ενότητας και ευθυγράμμισης των απόψεων Λευκωσίας και Αθηνών, προκειμένου αυτήν την *«κρίσιμον ώρα»* να μην παρατηρηθεί κάποια χαλάρωση της ενότητας των δύο κέντρων του ελληνισμού και ολισθήσουν οι ηγεσίες

[147] *Αυγή*, Αθήνα 9 Αυγούστου 1964.
[148] *Καθημερινή*, Αθήνα 11 Αυγούστου 1964.

σε κάποιο μοιραίο σφάλμα τακτικής. Ο αρθογράφος, πιθανότατα έχοντας υπ' όψιν τη διάσταση που είχε δημιουργηθεί μεταξύ των ηγεσιών, τονίζει ότι *«ο ιθύνων ρόλος εις την διεξαγωγήν του αγώνα και ακέραια η ευθύνη δια την τελικήν του κατάληξιν […] ανήκει εις την κυβέρνησιν του ελληνισμού»* και σε αυτήν θα πρέπει να πειθαρχούν όλοι οι εθνικοί παράγοντες, εννοώντας ξεκάθαρα την Αθήνα ως το εθνικό κέντρο λήψης αποφάσεων επί του κυπριακού ζητήματος.[149]

Όσον αφορά στην εφημερίδα *Αυγή,* στο άρθρο της με τίτλο *«Φως από το ολοκαύτωμα»*, παραλληλίζει τον μαρτυρικό θάνατο του αγωνιστή της ΕΟΚΑ Γρηγόρη Αυξεντίου, ο οποίος κάηκε ζωντανός από βόμβα πετρελαίου, με τον μαρτυρικό θάνατο εκατοντάδων Ελλήνων αμάχων της Κύπρου από τις βόμβες ναπάλμ που έριξαν οι Τούρκοι. Πίσω από το ολοκαύτωμα, οι Αγγλοαμερικανοί και το ΝΑΤΟ αποτελούν τους ηθικούς αυτουργούς που παρείχαν και πολεμικό υλικό στα *«βρώμικα χέρια των Τούρκων σωβινιστών […] με την εγκληματική διάθεση πρόθυμου δολοφόνου»*. Συνεχίζοντας, ο αρθρογράφος αναφέρει πως, όπως το ολοκαύτωμα του Γρ. Αυξεντίου φώτισε με τις φλόγες του την *«ανατολή της κυπριακής ελευθερίας και το αίσχος της αγγλικής αποικιοκρατίας»*, έτσι και το *«ολοκαύτωμα που άναψαν στην Κύπρο πρέπει να καταυγάση την εθνικήν μας συνείδηση»*, φωτίζοντας μερικές αλήθειες της εξωτερικής πολιτικής της Ελλάδος, ήτοι ότι πίσω από κάθε συμφορά της Ελλάδος και της Κύπρου, πίσω από τις συμφωνίες Ζυρίχης – Λονδίνου, πίσω από τους βομβαρδισμούς των Τούρκων, και πίσω από τη *«χάλκευση των αλυσίδων υποδούλωσης της Κύπρου»*, βρίσκονται οι Αγγλοαμερικάνοι και το ΝΑΤΟ, οι οποίοι σε συνεργασία με τον *«μεσογειακό τους βασιβουζούκο»* την Τουρκία, αγωνίζονται για να *«πνίξουν την εθνική μας υπόσταση»*. Αυτές τις αλήθειες, τις έχει καταλάβει η Κυπριακή ηγεσία, γι' αυτό και αναζητά βοήθεια στην ΕΣΣΔ και στον κόσμο των Αδεσμεύτων χωρών, τους *«πραγματικούς φίλους του ελληνικού και του κυπριακού λαού»* και αυτές τις αλήθειες όφειλε να έχει αφομοιώσει ο κ. Γ. Παπανδρέου, ώστε να είχε αποφευχθεί η τραγωδία των βομβαρδισμών· και τελικά γύρω από αυτές τις αλήθειες επιβάλλεται να συσπειρωθούν όλοι οι Έλληνες ούτως ώστε *«οι φλόγες του κυπριακού ολοκαυτώματος να φωτίσουν το δρόμο της κυπριακής ελευθερίας»*.[150]

---

[149] *Ελευθερία,* Αθήνα 11 Αυγούστου 1964.
[150] *Αυγή,* Αθήνα 11 Αυγούστου 1964.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η περίοδος 1963-1964, από την κατάθεση πρότασης αναθεώρησης των «δεκατριών σημείων» του Κυπριακού Συντάγματος από τον Μακάριο τον Νοέμβριο του 1963 μέχρι τους βομβαρδισμούς της Τηλλυρίας και την αποτυχία των συνομιλιών της Γενεύης επί των «Σχεδίων Άτσεσον» τον Αύγουστο του 1964, αποτελεί κομβικό σημείο στην ιστορία της Κύπρου, καθώς γίνεται η αρχή της προσπάθειας ουσιαστικής διχοτόμησης της νήσου με τη δημιουργία τουρκοκυπριακών θυλάκων και τη χάραξη της «πράσινης γραμμής» και της δημιουργίας ομόσπονδου κράτους, ζητήματα που απασχολούν μέχρι και σήμερα διεθνώς.

Παράλληλα, στον ελλαδικό χώρο επικρατεί πολιτική αστάθεια, η μακρόχρονη παρουσία της Δεξιάς στην εξουσία σταματά, η Αριστερά προσπαθεί να βρει την ισορροπία και το χώρο της μέσα στο κοινοβουλευτικό σύστημα, ενώ η Ε.Κ. προσπαθεί να ενώσει τις αντίρροπες δυνάμεις που υπάρχουν στους κόλπους του κόμματος, φέρνοντας τις αλλαγές που επιτάσσει η κοινωνία, προσπαθώντας ταυτόχρονα να μην τραυματίσει την αποδοχή της κοινής γνώμης.

Απέναντι στις δικοινοτικές συγκρούσεις, η έναρξή τους βρίσκει και τις τρεις εφημερίδες ενάντια στους Τούρκους της Κύπρου, οι οποίοι είναι και οι αποκλειστικοί υπεύθυνοι της σύγκρουσης με τις προκλητικές τους ενέργειες. Όμως η Αυγή και κατ' επέκταση η αριστερά, εξαρχής ζητά λύση εκτός του νατοϊκού πλαισίου, εκ των προτέρων καταδικάζει ενδεχόμενη ανάμιξη των ΗΠΑ και των «ιμπεριαλιστών» Άγγλων στο Κυπριακό ζήτημα ενώ παράλληλα ζητά και την καταγγελία των Συμφωνιών Ζυρίχης και Λονδίνου του 1959.

Συνεχίζοντας, και ενόψει της πιθανότητας διεξαγωγής νέων εκλογών, το Κυπριακό ζήτημα γίνεται αντικείμενο πολιτικών σκοπιμοτήτων. Η *Καθημερινή*, ζητά κυβέρνηση εθνικής ενότητας προκειμένου να αντιμετωπιστεί η κατάσταση με ηρεμία και με κυβέρνηση ικανή να διεξάγει συνομιλίες προς όλες τις κατευθύνσεις, χωρίς την ανάγκη υποστήριξης της από την αριστερά, ενώ αντίθετα η *Ελευθερία* κατανοεί και συμφωνεί για μια κυβέρνηση ισχυρής πλειοψηφίας, η οποία δεν θα στηρίζεται στους κυρίως υπαίτιους για όσα συμβαίνουν στην Κύπρο, ήτοι στην ΕΡΕ, την υπογράψασα τις Συμφωνίες Ζυρίχης και Λονδίνου. Στον αντίποδα, η Αυγή στρέφεται τόσο κατά της *«προδοτικής ΕΡΕ»*, όσο και κατά της Ε.Κ. καθώς η τελευταία αρνείται να την δεχτεί ισότιμα στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων επί του κυπριακού ζητήματος.

Απέναντι στο Ψήφισμα 186/1964 του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, Κέντρο και Αριστερά υποδέχονται με ενθουσιασμό την αναγνώριση της νομιμότητας της Κυπριακής Δημοκρατίας, ενώ σε πιο συγκρατημένους τόνους κινείται η Καθημερινή, η οποία τηρεί στάση αναμονής για το τι μέλλει γενέσθαι στην πράξη.

Πρώτη σύμπλευση Κέντρου και Αριστεράς παρατηρείται στο ξέσπασμα των μαχών στην Πάφο, καθώς και οι δυο αντίστοιχες εφημερίδες, κατηγορούν την Αγγλία, η μεν *Ελευθερία* για συγκάλυψη των Τούρκων και προώθηση όπλων στην τουρκοκυπριακή πλευρά, η δε *Αυγή* κατηγορεί την Αγγλία ως «ιμπεριαλιστική» χώρα που θέλει να προωθήσει τη διχοτόμηση της Κύπρου ως λύση στο κυπριακό πρόβλημα. Αντίθετα, η Δεξιά στηλιτεύει την απόδοση ευθυνών στις Συμφωνίες Ζυρίχης Λονδίνου για λόγους εσωτερικής κατανάλωσης από την Ε.Κ., επιρρίπτοντας την αποκλειστική ευθύνη στην Άγκυρα.

Στην προσπάθεια κατάληψης του φρουρίου του Αγ. Ιλαρίωνα, φαίνεται να διαγράφεται κοινή στάση και από τις τρεις εφημερίδες, οι οποίες αποδίδουν την ευθύνη για την αναστολή των ενεργειών των Ελλήνων της Κύπρου στην πίεση που ασκήθηκε από τις δυτικές δυνάμεις.

Στους βομβαρδισμούς της Τηλλυρίας, για την *Αυγή*, οι Αμερικανοί θεωρήθηκαν σύμμαχοι των Τούρκων και άρα εχθροί γι' αυτό και καταγγέλθηκαν από την εφημερίδα ως δολοφόνοι και ηθικοί αυτουργοί των επιθέσεων μαζί με τους Άγγλους. Η οδυνηρή εθνική εμπειρία, χρησιμοποιήθηκε από την *Αυγή* για να καταδείξει το αδιέξοδο της αφοσίωσης στο ΝΑΤΟ καθώς και τους πραγματικούς «φίλους» της Ελλάδος και της Κύπρου, ήτοι την ΕΣΣΔ και τις χώρες των Αδεσμεύτων. Αντίθετα, η εφημερίδα *Ελευθερία* έκανε λόγο για τους τελευταίους σφαδασμούς μιας Τουρκίας προτού επέλθει η Ένωση, ενώ αντίθετα η *Καθημερινή* κατηγόρησε την Ε.Κ. για σύγχυση και μυστικοπάθεια, ερμηνεύοντας τα γεγονότα ως αποτέλεσμα ενός ανένδοτου αγώνα ενδοτισμού τόσο απέναντι στις δυτικές δυνάμεις όσο και απέναντι στην ΕΣΣΔ, αφού με τη συμπεριφορά της οδηγεί τον κόσμο να στραφεί στον πιο «θανάσιμο» εχθρό της χώρας, τον κομμουνισμό.

Ως προς το λόγο που χρησιμοποιείται από τις τρεις αθηναϊκές εφημερίδες, αυτές έχουν κοινή συνιστώσα τον αντιτουρκισμό, ήτοι και οι τρεις καταδικάζουν και κατηγορούν για τις δικοινοτικές συγκρούσεις την Άγκυρα και τους Τούρκους της Κύπρου, οι οποίοι καθοδηγούνται από την πρώτη με απώτερο σκοπό τη διχοτόμηση

της Νήσου. Ως προς τις εφημερίδες *Αυγή* και *Ελευθερία*, παρατηρείται χρήση αντιαμερικανικού και φιλοσοβιετικού λόγου, με τη διαφορά ότι ο αντιαμερικανισμός αλλά και ο φιλοσοβιετισμός της δεύτερης είναι λιγότερο έντονος από αυτόν της *Αυγής*, η οποία σε όλη τη διάρκεια των γεγονότων κάνει λόγο για παγίδες, μεθοδεύσεις και μηχανορραφίες των ΗΠΑ, προσπαθώντας μέσω αυτών να εξυψώσει και να τονίσει την ηθική υπεροχή της Σοβιετικής Ένωσης, προβάλλοντάς την ως τη μόνη ικανή να βοηθήσει στο Κυπριακό ζήτημα. Αντίθετα, η φιλοαμερικανική *Καθημερινή*, αποφεύγει να καταδικάσει την αμερικανική στάση και ρίχνει το βάρος της ευθύνης στην κυβέρνηση της Ε.Κ., όχι μόνο για τους χειρισμούς της απέναντι στο Κυπριακό ζήτημα, αλλά κυρίως γιατί στρέφει τους Έλληνες προς τον κομμουνισμό και τη Σοβιετική Ένωση κρατώντας αυτή τη στάση μέχρι το πέρας των γεγονότων, προσπαθώντας συνεχώς να καταρρίψει τον μύθο του «σοβιετικού προστάτη» του ελληνισμού της Κύπρου. Μια στροφή της εφημερίδος παρατηρείται μετά τους βομβαρδισμούς της Τηλλυρίας, όταν πλέον η ολοφάνερη φιλοτουρκική αμερικανική πολιτική δεν μπορεί να εξηγηθεί ή και να καλυφθεί από τη δεξιά εφημερίδα, οδηγώντας την στην υιοθέτηση της άποψης ότι οι ΗΠΑ αποτελούν αναξιόπιστους μεσολαβητές στην ελληνοτουρκική διένεξη.

Αν μπορεί να εξαχθεί ένα συμπέρασμα επί του τρόπου πρόσληψης των γεγονότων στην Κύπρο από τον Αθηναϊκό Τύπο, είναι πως ανεξάρτητα από την ουσία τους, όλα τα γεγονότα χρησιμοποιήθηκαν για να περάσει κάθε εφημερίδα την πολιτική γραμμή που ακολουθεί. Η Δεξιά πρωτίστως τον αντικομουνισμό, το Κέντρο για να στηρίξει την Ε.Κ. η οποία μόλις είχε αναλάβει την εξουσία και ήταν φορέας αλλαγών και η Αριστερά για να προωθήσει την ανάγκη απαγκίστρωσης από τον ιμπεριαλισμό αλλά πρωτίστως –και αυτό είναι προσωπική γνώμη της γράφουσας- για να *νομιμοποιηθεί* στα μάτια της κοινής γνώμης και να καταφέρει να γίνει αποδεκτή σε έναν κόσμο που ακόμα μαστιζόταν και καθοριζόταν από τις μνήμες του εμφυλίου πολέμου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Αυγή 1963-1964

Καθημερινή 1963-1964

Ελευθερία 1963-1964

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

Ιακώβου Χρήστος, «Οι μάχες της Λεμεσού», 10 Ιανουαρίου 2021, https://www.philenews.com/f-me-apopsi/arthra-apo-f/article/1097909/oi-maches-tis-lemesoy-to-1964 (12 Ιουνίου 2021)

ΒΙΒΛΙΑ

Κάτσης Αρίστος, *Από την ανεξαρτησία στην τουρκική εισβολή*, Παπαζήση, Αθήνα 1977.

Κρανιδιώτης Νίκος, *Ανοχύρωτη πολιτεία, Κύπρος 1960-1974*, Τόμος Α΄, Εστία, Αθήνα 2008.

Λιναρδάτος Σπύρος, *Από τον εμφύλιο στη χούντα 1961-1964*, τόμος Δ΄, Παπαζήση, Αθήνα 1986.

Λιναρδάτος Σπύρος, *Από τον εμφύλιο στη χούντα, 1964-1967*, τόμος Ε΄, Παπαζήση, Αθήνα 1986.

Μαρκίδη Νταϊάνα*, Κύπρος, 1957-1963*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2009.

Meynaud Jean, *Πολιτικές δυνάμεις στην Ελλάδα*, Μπάϋρον, Αθήνα 1966.

Μπασαντής Διαμαντής, *Ο ημερήσιος τύπος από τον 18ο στον 21ο αιώνα*, Οδυσσέας, Αθήνα 2002.

Παπαδημητρίου Δέσποινα, Ο αθηναϊκός Τύπος στον 20ο αιώνα: Συνέχειες και νέες τάσεις, 1922-1974, στο: Λουκία Δρούλια (επιμ.), *Ο ελληνικός τύπος 1874 έως σήμερα. Ιστορικές και θεωρητικές προσεγγίσεις*, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών (Ε.Ι.Ε.).Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών, Αθήνα 2005.

Παπαχελάς Αλέξης, *Ο βιασμός της Ελληνικής Δημοκρατίας, ο αμερικανικός παράγων, 1947-1967*, Εστία, Αθήνα 1997.

Purcell Hugh Dominic, *Cyprus*, Praeger, New York 1969.

Ριζάς Σωτήρης, *Ένωση, διχοτόμηση, ανεξαρτησία. Οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Βρετανία στην αναζήτηση λύσης για το κυπριακό, 1963-1967*, Βιβλιόραμα, Αθήνα 2000.

Ριζάς Σωτήρης, *Η ελληνική πολιτική μετά τον εμφύλιο πόλεμο. Κοινοβουλευτισμός και δικτατορία*, Καστανιώτη, Αθήνα 2008.

Στεφανίδης Ιωάννης Δ., *Εν ονόματι του έθνους. Πολιτική κουλτούρα, αλυτρωτισμός και αντιαμερικανισμός στην Ελλάδα, 1945-1967*, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη 2010.

Στεφανίδης Ιωάννης Δ., Ο αλυτρωτισμός στη δεκαετία του 1960- Η περίπτωση της κινητοποίησης για το Κυπριακό ζήτημα, στο: Άλκης Ρήγος, Σεραφείμ Ι. Σεφεριάδης, Ευάνθης Χατζηβασιλείου (επιμ.*), Η «σύντομη» δεκαετία του ΄60, θεσμικό πλαίσιο, κομματικές στρατηγικές, κοινωνικές συγκρούσεις, πολιτισμικές διεργασίες*, Καστανιώτη, Αθήνα 2008.

Συρίγος Άγγελος, *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, Πατάκης, Αθήνα 2015.

Τζελέπης Ν. Ελευθέριος, *Το κυπριακό και οι συνωμότες του*, Θεμέλιο, Αθήνα 1965.

Τζερμιάς Παύλος Ν., *Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας*, Τόμος Α΄, Libro , Αθήνα 2001.

Τσουκαλάς Κωνσταντίνος, *Η ελληνική τραγωδία, από την απελευθέρωση ως τους Συνταγματάρχες*, Πατάκης, Αθήνα 2020.

Χατζηαντωνίου Κώστας, *Κύπρος 1954-1974. Από το έπος στην τραγωδία*, Ιωλκός, Αθήνα 2007.

Χρηστίδης Χρήστος, Ανένδοτος αγώνας: η αιχμή του δόρατος-Παρατηρήσεις για τη θεματολογία της *Ελευθερίας*, 1961-1963, στο: Άλκης Ρήγος, Σεραφείμ Ι. Σεφεριάδης, Ευάνθης Χατζηβασιλείου (επιμ.*), Η «σύντομη» δεκαετία του ΄60, θεσμικό πλαίσιο, κομματικές στρατηγικές, κοινωνικές συγκρούσεις, πολιτισμικές διεργασίες*, Καστανιώτη, Αθήνα 2008.

Ψαράκης Τάκης Δ., Εφημερίδες και Δημοσιογράφοι: *Η «μικρή ιστορία» των εφημερίδων της Αθήνας, της Θεσσαλονίκης και της Λευκωσίας*, Νέα Σύνορα-Α. Α. Λιβάνη, Αθήνα 1993.

Ψυχογιός Δημήτρης Κ., *Τα έντυπα Μέσα Επικοινωνίας: Από τον πηλό στο δίκτυο,* Καστανιώτη, Αθήνα 2004.